

ความสัมพันธ์ของบทบาททางเพศกับความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงทำงาน

นางสาวพรคนึง ผดุงกิจ

โครงการทางจิตวิทยานี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาจิตวิทยา

คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

A RELATIONSHIP BETWEEN GENDER ROLE AND CAREER SUCCESS
OF WORKING WOMEN

MISS PORNKANUNG PHADUNGKIJ

A senior Project Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Bachelor of Science in Psychology
Faculty of Psychology
Chulalongkorn University
Academic Year 2005

4537414038 นางสาวพรคนึง ผดุงกิจ: ความสัมพันธ์ของบทบาททางเพศกับความสำเร็จในอาชีพ
 ของผู้หญิงทำงาน. (A RELATIONSHIP BETWEEN GENDER ROLE AND CAREER SUCCESS
 OF WORKING WOMEN) อ.ที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คัทฉนงค์ มณีศรี,
 69 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาททางเพศและการ
 ประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงทำงาน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้หญิงทำงานในบริษัทเอกชนต่างๆ
 ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 200 คน ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมการวิจัยตอบมาตรวัดบทบาททางเพศเพื่อ
 แบ่งบทบาททางเพศเป็น 4 ประเภท ได้แก่ แบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว แบบ
 ลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว แบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่
 และแบบลักษณะทางเพศไม่ชัดเจน จากนั้นผู้วิจัยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 2 คน ประเมินคุณสมบัติว่า
 ผู้ร่วมการวิจัยประสบความสำเร็จในอาชีพมากน้อยเพียงใด

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ประสบ
 ความสำเร็จในอาชีพมากกว่าผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน ($p < .001$)
 แต่ไม่แตกต่างจากผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียวและ
 ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียวประสบ
 ความสำเร็จในอาชีพไม่แตกต่างจากผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียง
 ลักษณะเดียวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

หลักสูตร วิทยาศาสตร์บัณฑิต
 สาขาวิชา จิตวิทยา
 ปีการศึกษา 2548

ลายชื่อนิติ..... พ.ศ. ๒๕๔๘.....
 ลายมือชื่ออ. ที่ปรึกษา.....

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....ค	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ง	
สารบัญตาราง.....ฉ	
บทที่	
1. บทนำ.....1	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....1	
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....5	
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....33	
ขอบเขตของการวิจัย.....33	
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....34	
2. วิธีดำเนินการวิจัย.....35	
กลุ่มตัวอย่าง.....35	
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....37	
การวิเคราะห์ข้อมูล.....42	
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....43	
4. อภิปรายผลการวิจัย.....50	
5. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....53	
รายการอ้างอิง.....56	
ภาคผนวก.....61	
ภาคผนวก ก.....62	
ภาคผนวก ข.....68	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. แสดงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน อายุการทำงานเฉลี่ย สถานภาพการแต่งงาน จำนวนบุตร.....	36
2. แสดงค่าอัลฟา ของมาตรวัดลักษณะความเป็นชายและมาตรวัดลักษณะ ความเป็นหญิง.....	38
3. แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประสบความสำเร็จในอาชีพ จำแนกตามบทบาททางเพศ (N = 164).....	44
4. แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประสบความสำเร็จในอาชีพ จำแนกตามบทบาททางเพศ (N = 76).....	45
5. แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของการประสบความสำเร็จ ในอาชีพของผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน 4 แบบ (N = 164).....	47
6. แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของการประสบความสำเร็จ ในอาชีพของผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน 4 แบบ (N = 76).....	47
7. แสดงผลการเปรียบเทียบรายคู่ของการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิง ที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน 4 แบบ ด้วยวิธีเปรียบเทียบต่าง (contrast) (N = 164).....	48

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงนับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น นับได้ว่า ผู้หญิงไทยมีสถานภาพที่ต่ำกว่าบุรุษมาก สังคมในสมัยนั้นเป็นลักษณะของสังคมที่ไม่ส่งเสริมให้ผู้หญิงมีบทบาทมากนัก ไม่ว่าจะในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม สาเหตุสำคัญอยู่ที่การได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมเก่าของจีนและอินเดีย ที่มองว่าผู้หญิงมีค่าต่ำกว่าผู้ชาย ทำให้ความคิดในเรื่องความเหลื่อมล้ำทางด้านสถานภาพและความสามารถระหว่างผู้ชายและผู้หญิงมีอยู่ตลอดเวลา เมื่ออิทธิพลจากความเชื่อแต่โบราณที่ทำให้คุณค่าแก่ผู้ชายมากกว่าผู้หญิงส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทหน้าที่หลักในการปรนนิบัติสามี การเลี้ยงดูบุตรและการดูแลบ้านเรือนจึงทำให้ผู้หญิงในอดีตได้รับเพียงการฝึกหัดอบรมเกี่ยวกับกิริยามารยาทและการบ้านการเรือนเท่านั้น ไม่ได้ถูกคาดหวังให้ได้รับการศึกษาเพื่อให้มีรู้ความสามารถในการทำงานหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง และประกอบกับสภาวะการทางเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยให้ผู้หญิงไม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านและไม่ต้องไปติดต่อกับสังคมภายนอก นอกจากจะทำงานเล็กๆน้อยๆในครอบครัว เช่น ค้าขาย เล็กๆน้อย เย็บปักถักร้อย จักสาน เป็นต้น จึงทำให้ไม่ค่อยมีโอกาสได้เรียนหนังสือและมีโอกาสน้อยในการพัฒนาตนเอง ทั้งในเรื่องของการประกอบอาชีพ การสร้างอำนาจทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น

อิทธิพลสำคัญที่ทำให้สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงไทยเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตคือการเริ่มเปิดประเทศเพื่อติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของไทยเริ่มปรับเปลี่ยนไป โดยอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก แม้ว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง แต่การค่อยๆปรับตัวให้เข้ากับอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่ถือเป็นสิ่งแปลกใหม่ จึงทำให้ ประเพณี เจตคติ ความเชื่อ และค่านิยมต่างๆ เกี่ยวกับผู้หญิงเปลี่ยนแปลงไป สังคมไทยเริ่มมองเห็นว่าการอ่านออกเขียนได้มีความจำเป็นสำหรับผู้หญิงจึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับสตรีขึ้นเป็นจำนวนมากทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด โรงเรียนดังกล่าวจะให้การศึกษแก่ผู้หญิงทั้งวิชาสามัญและวิชาแม่บ้านแม่เรือน ผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาบางคนจึงออกมาทำงานนอกบ้านตามสาขาที่ได้เรียนมา

(จันทน์ สันตะบุตรและลินจี หะวานนท์, 2526 อ้างถึงใน วิภา มณีเนตร, 2533) ส่งผลให้ผู้หญิงไทยมีโอกาสทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้มีโลกทัศน์กว้างขึ้นและมีโอกาสร่วมกิจกรรมต่างๆทางสังคม บทบาทของผู้หญิงจึงเปิดกว้างสู่โลกภายนอกและไม่ถูกจำกัดอยู่แต่ภายในบ้านเช่นแต่เดิมอีกต่อไปสิ่งนี้ส่งผลให้ผู้หญิงไทยมีสถานภาพและบทบาทในสังคมดีขึ้นโดยลำดับ

จากการที่ผู้หญิงได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้นและระดับสูงขึ้น บวกกับความต้องการที่จะมีชีวิตอย่างอิสระและมีคุณค่า ทำให้ผู้หญิงผลักดันตนเองให้เข้ามามีบทบาทนอกบ้านและบวกกับการที่รัฐบาลเริ่มมองเห็นความสำคัญของผู้หญิง โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 เน้นบทบาทของผู้หญิงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้โอกาสความก้าวหน้าอันเท่าเทียมกันในการทำงานของชายและหญิงและคุ้มครองแรงงานสตรีในอาชีพต่างๆ รวมทั้งเร่งรัดให้การศึกษาขั้นสืบเนื่องแก่สตรี

จากการที่องค์การสหประชาชาติประกาศให้ปี ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) ให้เป็นปีสตรีสากล และปี ค.ศ. 1975 – 1984 (พ.ศ. 2518-2527) เป็นทศวรรษสตรี การเปลี่ยนแปลงในบทบาทของผู้หญิงที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญของผู้หญิงในการก้าวออกไปสู่โลกภายนอกเพื่อที่จะทำหน้าที่ผู้นำรุ่นเลี้ยงสมาชิก และการที่ผู้หญิงได้พิสูจน์ว่าตนเองมีความสามารถเอาชนะความกลัวต่อการออกจากบ้าน นับว่าเป็น “ก้าวสำคัญสู่ยุคใหม่” และก้าวเข้าสู่โลกภายนอก การได้พบเห็นสิ่งใหม่ๆจากการศึกษา จากประสบการณ์ของตนเอง และการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยและสภาพเศรษฐกิจ ทำให้โฉมหน้าของผู้หญิงไทยแตกต่างอย่างมากกับผู้หญิงไทยในอดีต และนำมาซึ่งบทบาทใหม่ๆ มากมาย (วนิดา รุประเทมิย์, 2528) สถานภาพของผู้หญิงจึงดูเหมือนจะเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ได้รับการศึกษามากขึ้น และมีโอกาสแสดงศักยภาพทัดเทียมผู้ชายมากขึ้นในนามของ “ผู้หญิงเก่ง” หรือ “ผู้หญิงยุคใหม่” (กอบกุล อิงคทนานนท์, 2537)

ผู้วิจัยจึงขอสรุปได้ว่า การได้รับโอกาสทางการศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญที่ทำให้ผู้หญิงก้าวออกมาแสดงบทบาทในการทำงานนอกบ้าน

หากกล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ และการเปลี่ยนแปลงภาวะทางเศรษฐกิจสังคม เงินจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันมากขึ้น ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ ทำให้แบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปด้วยการใช้ชีวิตแบบสมัยใหม่จำเป็นต้องมีเงินเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น ดังนั้นครอบครัวจึงต้องการรายได้เป็นตัวเงินมากขึ้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของประเทศที่มีความเป็นธุรกิจและอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้เกิดความต้องการแรงงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเพิ่มขึ้น สภาพเช่นนี้มีผลผลักดันให้สตรีต้องเข้ามามีบทบาทในการหารายได้จุนเจือครอบครัว ทำให้ความสำคัญของ

บทบาทที่เป็นไปตามเพศของตนลดน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้หญิง ผู้หญิงที่ก้าวออกไปสู่สังคมนอกบ้าน อุทิศตัวให้กับงาน จึงมีลักษณะเป็นผู้นำ กล้าตัดสินใจ เป็นตัวของตัวเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงานไม่แตกต่างจากผู้ชาย (Baruch, Bameett, & Rivers, 1983 อ้างถึงใน Cook, 1985)

โดยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้สตรีเข้าสู่ตลาดแรงงานไม่ได้มีเพียงความจำเป็นในแง่ของเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเกิดจากปัจจัยอื่นๆที่มาจากตัวของผู้หญิงเอง เช่น ความต้องการที่จะใช้การศึกษาให้เป็นประโยชน์ ความต้องการสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นต้น (ธวัชชัย อุดมสิทธิพัฒนา, 2539)

จากปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ผู้หญิงเริ่มทำงานนอกบ้านมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้หญิงมีโอกาสประสบความสำเร็จในอาชีพได้ไม่ต่างจากผู้ชาย วิจัยจึงขอยกตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงดังนี้

จากการวิจัยของ Anonymous (1996) พบว่าจำนวนของพนักงานสตรีระดับหัวหน้าและพนักงานสตรีระดับปฏิบัติการเริ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในองค์กรที่เป็นส่วนของรัฐบาลและเอกชน ซึ่งแสดงว่า ความสำคัญของบทบาทสตรีเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น Wood และ Karten (1986) กล่าวว่าพนักงานสตรีระดับหัวหน้าสามารถแก้ปัญหาได้ดีกว่าพนักงานชายเมื่อองค์กรเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้น Thomson (1998) แสดงให้เห็นว่าเมื่อพนักงานสตรีก้าวขึ้นมาบริหารองค์กรพบว่า มีแนวโน้มที่จะปกครองและบริหารงานเป็นแบบประชาธิปไตยมากกว่า Henning และ Jardin (1977) Rosenner (1990) และ Morrison White และ Van Velsor (1992) พบว่าพนักงานสตรีระดับหัวหน้าเมื่อมีโอกาสได้บริหารงานพบว่า จะมีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์สูง การให้โอกาสทุกคนมีส่วนร่วม การกระตุ้นการทำงานให้มีความน่าสนใจ รวมถึงแนวความคิดของ England (1989) ที่ระบุว่าพนักงานสตรีที่เลื่อนขั้นเป็นผู้บริหารจะมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการบริหารที่อาศัยการทำงานที่มีส่วนร่วมมากขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่าสตรีไทยก็ประสบความสำเร็จในการบริหาร โดยเฉพาะในการได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นหญิงที่มีจำนวนแตกต่างกับผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นชายเพียงเล็กน้อย คิดเป็นอัตราส่วนระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นชายและหญิงเท่ากับ 3 : 2 ในขณะที่อัตราส่วนระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาชายเมื่อเทียบกับผู้บริหารสถานศึกษาหญิงเท่ากับ 10 : 1 ซึ่งแสดงว่าผู้บริหารสถานศึกษาสตรีไทยมีความรู้ความสามารถอย่างมาก (สรินญา จิมมา, 2543)

จากผลการศึกษามากมายข้างต้นก็พอจะยืนยันถึงศักยภาพของผู้หญิงทำงานในปัจจุบันแล้วว่ามีความโดดเด่นไม่แพ้ผู้ชายและสามารถประสบความสำเร็จในอาชีพได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยคิดว่า ผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จในอาชีพจึงน่าจะมีลักษณะเด่นบางลักษณะที่เป็น

ลักษณะของผู้ชายประกอบอยู่ในตัวเองมากกว่าผู้หญิงทุกๆ ไป กล่าวคือ น่าจะมีลักษณะความเป็นชายอยู่ในตัวเองสูงนั่นเอง ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องของบทบาททางเพศโดยตรง

ในต่างประเทศก็มีความสนใจในการศึกษาความสัมพันธ์ของบทบาททางเพศกับการประสบความสำเร็จของผู้หญิงเช่นกัน โดยเป็นการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษา และรายได้ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกันไป ทั้งในหมู่ผู้หญิงทำงานและไม่ได้ทำงาน ผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงที่อยู่ในกลุ่มผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) และกลุ่มผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษา และรายได้ที่สูงกว่าผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศกลุ่มอื่นๆ (Hoffman & Fridell, 1979 อ้างถึงใน Wong, Kettlewell, & Sproule, 1985)

จากที่ได้กล่าวมาแล้วถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์บทบาททางเพศ (sex role identity) ของผู้หญิงในปัจจุบัน รวมทั้งข้อมูลจากงานวิจัยในต่างประเทศที่พบว่า ผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จในอาชีพจะเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะความเป็นชาย (Masculine) สูง มากกว่าผู้หญิงที่มีลักษณะของความเป็นหญิง (Feminine) สูง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงลักษณะบทบาททางเพศของผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ โดยมุ่งศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงทำงานในบริษัทเอกชนหลายๆ แห่งในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยมีความคาดหวังว่าจะสามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้หญิง โดยเริ่มตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กให้มีบทบาททางเพศที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมในปัจจุบัน นอกจากนี้ผลการวิจัยที่ได้ยังเป็นประโยชน์ต่อองค์การโดยนำไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพพนักงานหญิงในองค์กร เช่น การจัดฝึกอบรมให้แก่พนักงานหญิงเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการประสบความสำเร็จในอาชีพ เป็นต้น

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ

ในบรรดาสิ่งที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างกัน เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจ และการกำหนดบทบาทและสิทธิหน้าที่ของคนในสังคม เพศนับได้ว่าเป็นสิ่งแรกที่ใช้เป็นเครื่องกำหนดความแตกต่างนี้ ลักษณะของโครงสร้างร่างกาย โครโมโซม (chromosome) ต่อมเพศ (gonads) และฮอร์โมน (hormones) สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นตัวกำหนดความเป็นชายหรือความเป็นหญิงของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดและเป็นการให้ออกลักษณะทางเพศ (Sex Role Identity) แก่เด็กเป็นครั้งแรก การให้ออกลักษณะทางเพศนี้จะมีความรู้สึกพื้นฐานของแต่ละบุคคลในการพัฒนา ลักษณะความเป็นหญิงหรือลักษณะความเป็นชายในเวลาต่อมา ดังนั้นเอกลักษณ์จึงเป็นภาพที่บุคคลตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมและบทบาทของเขาต่อไป การระบุเพศของเด็กตามลักษณะทางกายภาพตั้งแต่เกิดจะทำให้เด็กรับรู้เพศของตน และเรียนรู้ที่จะแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเพศของตนตามที่สังคมกำหนด (Mischel, 1970 อ้างถึงใน Cook, 1985)

เด็กชายและเด็กหญิงจะได้รับความคาดหวัง การปฏิบัติ และการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ และสังคมแตกต่างกัน แม้ในเรื่องเล็กๆน้อยๆ เช่น สีของเสื้อผ้า ของใช้ ของเล่น ดังที่นิยมใช้สีฟ้ากับเด็กชาย และสีชมพูกับเด็กหญิง เราคาดหวังให้เด็กชายพัฒนาความเป็นอิสระ ความเชื่อมั่นในตนเอง และรักการต่อสู้ ต้องการให้เขาเติบโตเป็นผู้นำที่เข้มแข็งในการประกอบอาชีพเลี้ยงดูภรรยา และครอบครัว ในขณะที่คาดหวังให้เด็กหญิงมีความสนใจในความเป็นอยู่ของผู้อื่น รู้จักเอาอกเอาใจ สุภาพเรียบร้อยและเชื่อฟัง (จรุงกุล ชูดาเดมิย์, 1980 อ้างถึงใน นิตยกุล อรรถนุพรรณ, 1986)

เมื่อสังคมมีความคาดหวังต่อเด็กชายและเด็กหญิงต่างกันก็มักจะมีแนวทางในการปฏิบัติ และฝึกอบรมต่างกันด้วย ดังที่เราจะพบได้เสมอๆในงานวิจัยว่า พ่อแม่จะมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติต่อลูกชายหญิงต่างกัน เช่น พ่อจะเข้มงวดต่อลูกชายมากกว่าลูกสาว แม่จะต้องการให้ลูกสาวสะอาดเรียบร้อยและเชื่อฟังมากกว่าลูกชาย และเด็กชายมักจะได้รับเสรีภาพในการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าเด็กหญิง (Baumrind & Black, 1967; Sears, Maccoby, & Levin, 1957 อ้างถึงใน Schneider, 1976) ในวัฒนธรรมหลายวัฒนธรรมเด็กชายจะได้รับการอบรมให้มุ่งมั่นในความสำเร็จของงาน และเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนเด็กหญิงจะได้รับการฝึกหัดเรื่องความรับผิดชอบ การเชื่อฟัง และการเอาใจใส่ผู้อื่น (Barry, Bacon, & Child, 1957 : 332)

เมื่อเด็กยังเติบโตขึ้นความแตกต่างในการปฏิบัติ การอบรมและความคาดหวังในด้านต่างๆ ของพ่อแม่และสังคมต่อเด็กชายและเด็กหญิงก็ยิ่งมีมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งความแตกต่างนี้ครอบคลุม ถึงการศึกษา อาชีพ สถานภาพในสังคม สถานภาพในครอบครัว พฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงบางอย่าง ความสามารถเฉพาะในด้านต่างๆ รวมทั้งความสนใจ ลักษณะบุคลิกภาพ และลักษณะทางอารมณ์ ด้วย เพื่อเด็กชายและเด็กหญิงจะได้เติบโตขึ้นเป็นชายและหญิงที่มีบทบาท มีคุณลักษณะหรือมีแบบแผนพฤติกรรมตามแบบที่สังคมกำหนดให้เป็น โดยอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีสังคมใดในโลกที่ไม่มี ความแตกต่างระหว่างชายและหญิง โดยเฉพาะในงานและบทบาทที่กำหนดไว้สำหรับชายและหญิง (Mead, 1962 อ้างใน นิตย์กุล อรรถนุพรรณ , 1986)

ด้วยเหตุที่เพศเป็นตัวแปรเบื้องต้นในการกำหนดความคาดหวัง กฎเกณฑ์ หรือมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติที่ต่างกันสำหรับชายและหญิง ทำให้เราเรียกสิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการแยกความแตกต่างระหว่างชายและหญิงตามความคาดหวังของสังคมว่า บทบาททางเพศ (sex- role) ซึ่งความคาดหวังที่ต่างกันสำหรับชายและหญิงที่เรียกว่าบทบาททางเพศนี้ มิได้หมายถึงเพียงบทบาทอันได้แก่ พฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงที่ถูกกำหนดไว้สำหรับหญิงและชายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงคุณสมบัติภายในอื่นๆ อีกด้วย เช่น คุณลักษณะทางบุคลิกภาพที่สามารถใช้แยกความแตกต่างระหว่างเพศ (Angrist , 1969 อ้างถึงใน Spence & Helmreich , 1978)

คำว่า “ บทบาททางเพศ ” ถูกนิยามไว้หลายความหมายได้แก่ Hurlock (1980) ได้ให้ความหมายของบทบาททางเพศว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมซึ่งสมาชิกแต่ละเพศได้ประพฤติปฏิบัติ และได้รับการยอมรับจากกลุ่มสังคมที่ตนอยู่ Spence (1979) และ Heilbrun (1981) กล่าวว่าบทบาททางเพศเป็นความรู้สึกที่บุคคลรับรู้ถึงลักษณะความเป็นชายหรือลักษณะความเป็นหญิงของตน Block(1973) กล่าวว่าบทบาททางเพศเป็นหมวดหมู่ของพฤติกรรมที่บุคคลเข้าใจในลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงของคนในสังคม Cook (1985) ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาททางเพศ ว่าเป็นความแตกต่างระหว่างชายและหญิงในเรื่องของพฤติกรรม ความชอบ เจตคติ ลักษณะบุคลิกภาพ อารมณ์ รวมทั้งความสามารถซึ่งบุคคลจะเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการที่ทำให้มีลักษณะตรงตามเพศ (sex –typing processes) Jaggar (1977 อ้างถึงใน Cook, 1985) ได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีบทบาททางเพศของบุคคลเอาไว้ว่า เด็กจะมีบทบาททางเพศลักษณะใดนั้นไม่ได้มาจากการตัดสินใจโดยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือจากการกำหนดลักษณะดังกล่าวให้เด็ก แต่มาจากการเรียนรู้ ซึ่งเด็กสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาททางเพศได้ 2 วิธี คือ จากการสังเกตบุคคลอื่น และการสอน โดยตรงจากพ่อแม่รวมทั้งตัวแทนต่างๆ ในสังคม (socializing agents) ซึ่งผลที่ได้รับจากกระบวนการดังกล่าว นำไปสู่การมีเอกลักษณ์บทบาททางเพศ (sex role identity) ในแต่ละบุคคล

โดยที่บุคคลจะแสดงออกทั้งลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงหลายๆลักษณะร่วมกัน

Bem (1981) กล่าวว่าการเรียนรู้บทบาททางเพศ คือ การที่ได้รวบรวมลักษณะคุณสมบัติ และพฤติกรรมต่างๆตามที่สังคมและวัฒนธรรมกำหนด แล้วนำมาปฏิบัติให้เหมาะสมกับเพศของคน โดยกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่วัยเด็กซึ่งเป็นผลทำให้บุคคลมีเอกลักษณ์บทบาททางเพศ (sex role identity) เฉพาะของตนเองในที่สุด

จากการที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นถึงความหมายของบทบาททางเพศ ผู้วิจัยจึงขอสรุปรวมความหมายรวมว่า บทบาททางเพศ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรม ความชอบ เจตคติ บุคลิกภาพ อารมณ์ รวมทั้งความสามารถที่แสดงถึงความเป็นหญิงและความเป็นชายของบุคคล ซึ่งบุคคลเรียนรู้ได้จากการสังเกตบุคคลอื่นและการสอนโดยตรงจากพ่อแม่รวมทั้งตัวแทนต่างๆในสังคม (socializing agents) ตั้งแต่ในวัยเด็ก จนนำไปสู่การมีเอกลักษณ์บทบาททางเพศ (sex role identity) เป็นของตนเองอย่างเหมาะสมในที่สุด

Bem (1981) กล่าวว่า บุคคลมีพัฒนาการบทบาททางเพศอย่างต่อเนื่องมาตลอดระยะพัฒนาการตั้งแต่วัยเด็ก โดยเด็กจะเรียนรู้รูปแบบทางเพศที่เหมาะสมกับเพศของตนจากพ่อแม่ ตลอดจนบุคคลที่แวดล้อมเด็ก ตั้งแต่ในเรื่องของคุณสมบัติ บุคลิกภาพ ทักษะ ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆที่เหมาะสมกับเพศของตน บทบาทของชายและหญิงมีความแตกต่างกัน โดยมีความโดดเด่นกันไปคนละด้าน กล่าวคือ ในเพศชายบทบาททางเพศจะมีลักษณะเด่นในเรื่องของพลังกำลัง การพึ่งตนเอง ความชอบในการแข่งขัน การคิด การวิเคราะห์วิจารณ์ เป็นต้น ส่วนเพศหญิงบทบาททางเพศจะมีลักษณะเด่นในเรื่องของการแสดงออกอารมณ์และความรู้สึก เช่น การไวต่อความรู้สึกของบุคคลอื่น ความสุภาพอ่อนโยน เป็นต้น ในบุคคลหนึ่งคนไม่ได้ประกอบไปด้วยลักษณะของบทบาทเพศแบบใดแบบหนึ่งเพียงอย่างเดียว คือไม่ได้หมายความว่า ในผู้ชายจะประกอบไปด้วยลักษณะของความเป็นชายเพียงอย่างเดียว หรือในผู้หญิงจะประกอบไปด้วยลักษณะความเป็นหญิงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ทั้งผู้ชายและผู้หญิงต่างก็มีลักษณะทั้งสองอย่างอยู่ในตนเอง เพียงแต่ว่า ในผู้ชายส่วนมากมักจะมีลักษณะของความเป็นชายสูงกว่าผู้หญิง และขณะเดียวกันผู้หญิงส่วนมากมักจะมีลักษณะของความเป็นหญิงสูงกว่าผู้ชาย ดังนั้นบุคคลหากมีลักษณะใดสูงจึงไม่จำเป็นต้องมีอีกลักษณะหนึ่งต่ำไปด้วยเสมอ จึงเป็นไปได้ที่จะพบว่ามีผู้ชายหรือผู้หญิงบางคนที่มีลักษณะของความเป็นชายและลักษณะของความเป็นหญิงสูงทั้งคู่หรือต่ำทั้งคู่ กล่าวคือ ลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงต่างเป็นอิสระต่อกันนั่นเอง จากแนวคิดนี้ Bem จึงได้แบ่งบุคคลออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) กลุ่มที่มีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) กลุ่มที่มีลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงสูงทั้งคู่

(Androgynous) และกลุ่มที่มีลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated)

Femininity	Masculinity	
	Low	High
High	Feminine	Androgynous
Low	Undifferentiated	Masculine

ภาพที่ 1 Categories from the Bem Sex-Role Inventory (Bem, 1981)

มโนทัศน์เกี่ยวกับลักษณะของชายและหญิงกับการศึกษาบทบาททางเพศในทางจิตวิทยา

มโนทัศน์ที่ใช้ในการอธิบายความเป็นชายและความเป็นหญิง ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษาด้านจิตวิทยาในปัจจุบัน และเป็นมโนทัศน์ที่แพร่หลายและนิยมใช้กันมากที่สุด ได้แก่ มโนทัศน์ของ Parson and Bales (1955) และมโนทัศน์ของ Bakan (1966) (Kaplan & Sedney, 1980; Spence & Helmreich 1978)

มโนทัศน์ที่ Parson และ Bales (1955) ใช้ในการอธิบายลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิง ได้แก่ มโนทัศน์ของลักษณะพฤติกรรม 2 แบบ คือ พฤติกรรมเครื่องมือ (instrumental behavior) และพฤติกรรมการแสดงออก (expressive behavior) พฤติกรรมเครื่องมือ (instrumental behavior) ซึ่งหมายถึงลักษณะของความเป็นชาย ได้แก่ ลักษณะของการกระทำที่นำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง การกล้าแสดงออก เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมการแสดงออก (expressive behavior) ซึ่งหมายถึงลักษณะของความเป็นหญิง เป็นลักษณะของการกระทำเพื่อสนับสนุนหรือเป็นผลดีต่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น การเอาใจใส่ดูแลผู้อื่น การไว้วางใจผู้อื่นและสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

Spence และ Helmreich (1978) ยังได้สนับสนุนแนวคิดของ Parson และ Bales โดยกล่าวเอาไว้ว่า สิ่งที่เป็นสำคัญสำหรับผู้หญิง คือ จะต้องมีความสามารถในการแสดงออกของพฤติกรรม ในขณะที่ผู้ชายจะมีลักษณะของความเป็นอิสระ มุ่งมั่นในการทำงานเพื่อบรรลุไปสู่ความสำเร็จ

อีกรหัสหนึ่ง คือ รหัสของ Bakan (1966) ได้ใช้รหัสความสัมพันธ์พื้นฐานสองแบบ คือ เอเจนซี (agency) และคอมมิวนิเอน(communion) ในการอธิบายลักษณะของความเป็นชายและลักษณะของความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย (Masculine) ประกอบไปด้วยพฤติกรรมที่เรียกว่า เอเจนซี (agency) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีจุดเริ่มต้นมาจากตนเอง หรือเป็นการกระทำที่มีตนเองเป็นหลัก มีการแสดงออกถึงลักษณะของการป้องกันตนเอง (self-protection) ความกล้าที่จะยืนหยัดเพื่อสิทธิของตนเอง มีอิสระและกล้าแสดงออก รวมทั้งความมีอำนาจและอิทธิพลเหนือผู้อื่น ส่วนลักษณะความเป็นหญิง (Feminine) ประกอบไปด้วยลักษณะที่เรียกว่า คอมมิวนิเอน (communion) ซึ่งเป็นลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และเป็นการกระทำที่มุ่งความสนใจในความสัมพันธ์กับผู้อื่น และมักแสดงออกในลักษณะของการยอมรับผู้อื่น เป็นมิตร ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

นอกจากแนวทางการอธิบายความแตกต่างระหว่างชายและหญิงทั้งสองแบบนี้แล้ว ยังมีรหัสที่ใช้อธิบายถึงลักษณะหรือแบบแผนพฤติกรรมของชายและหญิงแบบอื่นๆ อีกหลายแบบ เช่น มุ่งภายนอกกับมุ่งภายใน (outer vs. inner) ของ Erikson (1960) เป็นต้น ซึ่งแม้ว่าจะมีการใช้คำที่แสดงถึงลักษณะของชายและหญิงที่แตกต่างกันไป แต่ทุกมโนทัศน์ต่างเน้นที่การกระทำเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย หรือการกระทำที่มีจุดเริ่มจากตนเอง เช่น การเป็นตัวของตัวเอง การมีอิสระ การกล้าแสดงออก เป็นต้น สำหรับลักษณะของชาย และเน้นที่การกระทำที่มุ่งความสนใจในความสัมพันธ์กับผู้อื่น สำหรับลักษณะของหญิง

เมื่อนำ รหัสที่ใช้ในการอธิบายคุณลักษณะของชายและหญิงเหล่านี้มาเปรียบเทียบกับภาพในความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (sex role stereotype) ตามการรับรู้ของกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งในสังคม ซึ่งได้จากการให้กลุ่มตัวอย่างประเมินลักษณะของชายและลักษณะของหญิงในสังคมของเขา โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล คนส่วนใหญ่ในกลุ่มมักจะมีการรับรู้ที่ค่อนข้างสอดคล้องกันว่า ชายและหญิงมีคุณลักษณะบางประการที่แตกต่างกัน และคุณลักษณะที่รับรู้ว่าเป็นคุณลักษณะของชายและคุณลักษณะของหญิงโดยทั่วไปนั่นก็คือ คุณลักษณะของชายและคุณลักษณะของหญิงตามการอธิบายของแต่ละมโนทัศน์นั่นเอง (Block, 1973; Carlson, 1971)

นอกจากนี้เมื่อนำภาพในความคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของชายและคุณลักษณะของหญิงตามการรับรู้ของคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ความเป็นหญิงเป็นชาย มาสร้างเป็นแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างชายและหญิงประเมินว่าตนมีคุณลักษณะต่างๆเหล่านั้นเพียงไรหรือให้ประเมินว่าแต่ละลักษณะเป็นลักษณะเป็นลักษณะที่พึงปรารถนาสำหรับชาย หรือเป็นที่พึงปรารถนาสำหรับหญิงเพียงไร ก็พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะประเมินตนเองและประเมินลักษณะของชายและลักษณะของหญิงในอุดมคติในลักษณะที่สอดคล้องกับการรับรู้ที่ว่าเป็นลักษณะของชายหรือ

ลักษณะของหญิงของคนทั่วไป (Bem, 1974; Spence, Helmreich, & Stapp, 1975) และยังพบด้วยว่า คุณลักษณะของชายและหญิงตามมโนทัศน์ของความเป็นชายและความเป็นหญิงนี้ สามารถใช้ในการแยกความแตกต่างระหว่างเพศในหลายๆวัฒนธรรม แม้จะไม่ใช่เป็นสากลก็ตาม แต่ก็ยังเป็นลักษณะของชายและหญิงที่ปรากฏในสังคมส่วนใหญ่ในปัจจุบัน (Helmreich & Stapp, 1978)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนดบทบาททางเพศของบุคคล

การอธิบายถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดบทบาททางเพศนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน จึงขอสรุปออกได้เป็น 2 ปัจจัยหลักๆ ดังนี้

1. ปัจจัยทางชีวภาพ (Biological Factor)

ความแตกต่างทางกายภาพ ถือเป็นความแตกต่างระหว่างชายและหญิงที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน อันได้แก่ ความแตกต่างของโครงสร้างร่างกาย ความแตกต่างของอวัยวะเพศ ความแตกต่างของโครโมโซม (Chromosome) ความแตกต่างของฮอร์โมน (Hormones) เป็นต้น สำหรับความแตกต่างระหว่างชายและหญิงในแง่ฮอร์โมนนั้น ฮอร์โมนเพศจะเป็นตัวกระตุ้นทำให้หญิงและชายมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายตามลักษณะทางเพศของตน กล่าวคือ ในเพศชายจะมีฮอร์โมนแอนโดรเจน (Androgen) ที่ชื่อว่า เทสโทสเตอโรน (Testosterone) ซึ่งทำให้วัยรุ่นชายมีโครงสร้างต่างไปจากวัยรุ่นหญิง เช่น มีกล้ามเนื้อ โครงกระดูกที่โตกว่าและมีขนตามตัวมากกว่า ในขณะที่เพศหญิงจะมีฮอร์โมนเอสโตรเจน (Estrogen) และโปรเจสเทอโรน (Progesterone) มากระตุ้นพัฒนาการลักษณะทางเพศในวัยรุ่นหญิง เช่น มีหน้าอก มีประจำเดือนและสามารถตั้งครรภ์ได้ เป็นต้น (Goy, 1975; Hines, 1982; Hoyenga & Hoyenga, 1979 อ้างถึงใน Hetherington & Parke, 1986) และด้วยความแตกต่างพื้นฐานทางธรรมชาตินี้เอง ทำให้เกิดการจัดสรรแห่งบทบาทความรับผิดชอบที่สมมุติและยอมรับกันว่าเหมาะสมกับสรีระของแต่ละเพศ เช่น ชายควรรับผิดชอบในการทำศึกสงคราม การล่าสัตว์ การทำอาวุธ และกิจกรรมอื่นๆนอกบ้านอื่นๆเพราะชายแข็งแรงและคล่องตัวกว่าหญิง และเนื่องจากหญิงต้องมีประจำเดือน ตั้งครรภ์และเลี้ยงลูก ทำให้ไม่สะดวกในการออกไปทำกิจกรรมอื่นๆนอกบ้าน จึงเหมาะสมที่จะรับผิดชอบดูแลบ้าน เตรียมอาหาร และอบรมเลี้ยงดูบุตรอยู่ภายในบ้าน (ภัทสร ลิมานนท์, 1984 อ้างถึงใน นิตยกุล อรรถนุพรรณ, 1987)

ความแตกต่างบางอย่างระหว่างชายและหญิง เช่น การที่เด็กหญิงมักจะมีความสามารถทางภาษามากกว่าเด็กชาย และมักจะมีแนวโน้มที่จะเป็นเช่นนี้จนโตเป็นผู้ใหญ่ หรือการที่เด็กชายโดยทั่วไปจะมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงคณิตศาสตร์มากกว่าเด็กหญิงและแสดงความก้าวร้าวทางร่างกายมากกว่าหญิงในทุกๆวัย และทุกๆสถานการณ์ (Freedman et al. 1981)

ในการทดลองเพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของปัจจัยทางชีวภาพต่อความแตกต่างในคุณลักษณะของชายและหญิงนั้น เราพบว่าในบางครั้งผลการทดลองก็ดูเหมือนจะสนับสนุนสมมติฐานเหล่านั้นอย่างค่อนข้างชัดเจน Rubin และ McNeil (1981) ทดลองฉีดฮอร์โมนเพศผู้ให้ลิงตัวเมียที่กำลังตั้งท้องอยู่ แล้วพบว่าลูกลิงตัวเมียที่เกิดมา มีอวัยวะเพศของตัวผู้ด้วย และมีพฤติกรรมแบบลิงตัวผู้มากกว่าพฤติกรรมแบบลิงตัวเมีย อีกทั้งข้อมูลยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Money & Ehrhardt (1972 อ้างถึงใน Perry & Bussey, 1984) ศึกษาในเด็กหญิงบางรายที่บังเอิญได้รับฮอร์โมนแอนโดรเจนมากเกินไปในขณะที่มารดาตั้งครรภ์ พบว่า เด็กหญิงมีพฤติกรรมคล้ายผู้ชายและไม่มีความสนใจในกิจกรรมของเพศหญิง Joslyn (1973 อ้างถึงใน Maccoby & Jacklins, 1974) ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับระดับความก้าวร้าวกับฮอร์โมนเพศผู้ โดยลิงตัวผู้เป็นกลุ่มควบคุม จากนั้นฉีดฮอร์โมนเพศผู้ให้ลิงตัวเมีย พบว่าก่อนฉีดฮอร์โมนลิงตัวเมียมีความก้าวร้าวต่ำกว่าตัวผู้ แต่เมื่อฉีดฮอร์โมนแล้วลิงตัวเมียที่ถูกฉีดจะมีความก้าวร้าวเพิ่มขึ้นจนเท่าเทียมกับลิงตัวผู้ได้

แม้จะยังมีการพยายามทดลองเพื่อทดสอบความจริงเกี่ยวกับอิทธิพลของปัจจัยทางชีวภาพต่อคุณลักษณะของชายและหญิงอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่ยังคงไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน (Spence & Helmreich, 1978) ดังนั้นปัจจัยทางชีวภาพเพียงประการเดียวจึงไม่สามารถอธิบายพัฒนาพัฒนาการทางบุคลิกภาพและพัฒนาการบทบาททางเพศอย่างสมบูรณ์ได้ เพราะยังมีปัจจัยด้านอื่นที่เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลร่วมด้วย

2. ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม (Environmental and Cultural Factor)

แม้ว่าความแตกต่างระหว่างชายและหญิง โดยธรรมชาติ คือ ความแตกต่างทางร่างกายนั้นจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบรวมไปถึงคุณลักษณะต่างๆที่เชื่อกันว่าเป็นคุณลักษณะที่เหมาะสมกับแต่ละเพศ แต่ก็พบว่าสภาพแวดล้อมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อพัฒนาการบุคลิกภาพและบทบาททางเพศของบุคคล สภาพแวดล้อมที่จะกล่าวถึงในที่นี้ได้แก่ เจตคติของพ่อแม่ที่มีต่อลูก การอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนความคาดหวังของสังคม นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ซึ่งได้แก่ สื่อต่างๆในสังคม กลุ่มเพื่อน และครู Rubin, Provenzano & Luria (1974 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) ได้ทำการศึกษาโดยการให้

พ่อแม่ของเด็กอธิบายถึงลักษณะของเด็กหญิงและเด็กชายที่ควรจะเป็น พบว่า ทั้งพ่อและแม่ต่างอธิบายลักษณะของเด็กหญิง ว่าควรจะเป็นบาง สวย น่ารัก คล้ายกับมารดา และอธิบายลักษณะของเด็กชายว่า ควรที่จะ ตัวโต แข็งแรง เป็นผู้ใหญ่ และมีความว่องไวกว่าเด็กหญิง โดย Rubin สรุปว่า บทบาททางเพศของเด็กนับตั้งแต่เริ่มต้น ทารกคลอดออกมาเป็นเพศชายหรือเพศหญิง เด็กจะได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เช่น การเลือกเสื้อผ้า ของเล่น เป็นต้น โดยพ่อแม่จะให้การสนับสนุนพฤติกรรมต่างๆที่ตรงตามเพศของลูก และมักจะจัดกิจกรรมต่างๆที่เสริมสร้างพัฒนาการเกี่ยวกับบทบาททางเพศที่เหมาะสมให้แก่ลูก

Whiting และ Edwards (1973 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney , 1980) พบว่าพ่อแม่มักให้การสนับสนุนในกิจกรรมที่ให้ความเป็นอิสระและมอบหมายงานนอกบ้านให้แก่เด็กชาย การสนับสนุนของพ่อแม่ในกิจกรรมที่แตกต่างกันระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย จะทำให้เด็กเรียนรู้บทบาททางเพศที่แตกต่างกัน ซึ่งนอกจากพ่อแม่จะส่งเสริมกิจกรรมที่ชี้แนะเฉพาะสำหรับแต่ละเพศให้ลูกแล้ว พ่อแม่ยังมีส่วนเสริมสร้างบุคลิกภาพต่างๆ ไป ของหญิงและชายได้อีกด้วย ดังงานวิจัยของ Goldberg และ Lewis (1969 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney , 1980) ได้พบความแตกต่างระหว่างเพศจากการเล่นของเด็ก กล่าวคือ เด็กชายจะได้รับอิสระจากมารดาในการเล่นมากกว่าเด็กหญิง สิ่งนี้ส่งผลให้เด็กชายมีเวลาในการสำรวจสิ่งแวดล้อมมากกว่าเด็กหญิง นอกจากนี้ลักษณะการเล่นของเด็กหญิงก็จะเรียบร้อยกว่าเด็กชาย

โครงสร้างทางสังคมก็นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งในการกำหนดบทบาทบุคลิกภาพ และแบบแผนของพฤติกรรมของชายและหญิง ข้อมูลจากการสังเกตบุคลิกภาพของชายและหญิงในแต่ละสังคม แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การที่ชายและหญิงจะมีคุณสมบัติหรือบทบาทอย่างไรนั้น มีความสัมพันธ์อย่างมากกับการอบรมเลี้ยงดู และความเข้มงวดในการสนับสนุนการแสดงบทบาทของชายและหญิงในสังคมนั้นๆ นอกจากนี้ยังพบว่า มีความสัมพันธ์กับสภาพทางการเมือง และความกดดันทางเศรษฐกิจด้วย (Spence & Helmreich, 1978) ดังที่เราจะพบว่าในประเทศที่มีสวัสดิการทางสังคมดี เช่นประเทศสวีเดนและเดนมาร์ก ชายและหญิงจะมีความแตกต่างกันในลักษณะบุคลิกภาพที่ถือกันว่าเป็นลักษณะความเป็นชาย(Masculine) หรือลักษณะความเป็นหญิง(Feminine) ในทัศนะของสังคมทั่วไปน้อยกว่าความแตกต่างระหว่างชายและหญิงในสังคมอื่นๆ (Block, 1973) อย่างไรก็ตาม บทบาททางเพศของชายและหญิงในวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกัน ดังการศึกษาทางมานุษยวิทยา ที่ศึกษาในวัฒนธรรมทั้งหมด 110 วัฒนธรรม พบว่า สิ่งที่เน้นในการอบรมสั่งสอนเด็กในวัฒนธรรมต่างๆ มีความคล้ายคลึงกันพอสมควร โดยที่วัฒนธรรมส่วนมากจะเน้นสัมฤทธิ์ผลและการพึ่งพาตนเองในเด็กชาย และเน้นการพึ่งพาผู้อื่นกับความ

รับผิดชอบต่อหน้าที่ในเด็กหญิง และหากวัฒนธรรมใดมีการเน้นถึงการเชื่อฟังก็จะเน้นให้เด็กหญิงเชื่อฟังมากกว่าเด็กชาย (Cameron, 1977 อ้างถึงใน สุทัศน์หา ยิ้มแย้ม, 1987)

ตัวอย่างที่แสดงถึงอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมต่อบุคลิกลักษณะของชายและหญิง ได้อย่างชัดเจนมากได้แก่ งานวิจัยของ Mead (1935 อ้างถึงใน Raven & Rubin, 1976; Spence & Helmreich, 1978) ซึ่งได้ศึกษาลักษณะทางอารมณ์ของชายและหญิงในชาวนิวกีนิ 3 เผ่า อันได้แก่ เผ่าอาราเพส (Arapesh) เผ่ามันดุกุมอร์ (Mundugumor) และเผ่าแชมบูลิ (Tchambuli) พบว่า เผ่าที่มีความสงบสุขคือ เผ่าอาราเพส (Arapesh) ชายและหญิงมีความแตกต่างกันน้อยมากคือ ทั้งชายและหญิงจะมีความอ่อนโยน สนใจต่อความต้องการของผู้อื่น ซึ่งเป็นลักษณะของหญิง ส่วนในเผ่ามันดุกุมอร์ (Mundugumor) ซึ่งเป็นเผ่าที่ชอบทำสงคราม พบว่าทั้งชายและหญิงจะมีลักษณะที่สังคมทั่วไปคาดหวังให้เป็นลักษณะของชาย คือ มีลักษณะคร่ำคร่า ก้าวร้าว และเผ่าแชมบูลิ (Tchambuli) ชายและหญิงจะได้รับความคาดหวังให้มีลักษณะบทบาทที่แตกต่างกัน แต่เป็นบทบาทที่สลับกันระหว่างบทบาทของชายและหญิงในทัศนะของสังคมอื่นๆ กล่าวคือ หญิงจะเป็นฝ่ายบงการ จัดการ และเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมทางเพศ ในขณะที่ชายจะแสดงอารมณ์มากกว่า อ่อนโยนกว่า สนใจในความสวย ความงาม จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นถึงความแตกต่างในคุณลักษณะของชายและหญิงชาวนิวกีนิทั้งสามเผ่า ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากสังคมอื่นๆ นี้ เป็นผลมาจากความแตกต่างทางสังคม

นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมอื่นๆ อันได้แก่ สื่อต่างๆ ในสังคม กลุ่มเพื่อน ครู ฯลฯ ก็มีอิทธิพลต่อบทบาททางเพศของบุคคลเช่นเดียวกัน ภาพยนตร์เป็นสื่อที่ทำให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมในเรื่องบทบาททางเพศที่แตกต่างกันระหว่างหญิงกับชาย เช่น ผู้ชายมีความก้าวร้าว เป็นผู้นำ มีพลังกำลัง ในขณะที่หญิงมีบทบาทในแง่ของการเข้าสังคม ความรักสวยรักงาม กิริยามารยาทที่อ่อนโยน ซึ่งบทบาทที่แสดงให้เห็นจากภาพยนตร์รวมทั้งรายการต่างๆ เมื่อเด็กได้ดูบ่อยๆ ประกอบกับการสังเกตจากความนิยมของบุคคลรอบข้าง โดยเฉพาะพ่อและแม่ เด็กจะค่อยๆ ซึมซับและรับเอาบทบาททางเพศนั้นๆ มาเป็นของตนเองในที่สุด (Frueh & McGhee, 1975 อ้างถึงใน Hetherington & Parke, 1986; Leary, Greer, & Huston, 1982 อ้างถึงใน Hetherington & Parke, 1986) สำหรับในเรื่องอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน จากการวิจัยของ Carter & McCloskey (1983 อ้างถึงใน Hetherington & Parke, 1986) พบว่า เด็กที่ทำกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมกับเพศของตน เช่น เด็กผู้ชายเล่นตุ๊กตา เด็กผู้หญิงเล่นหุ่นยนต์ เด็กคนนี้จะถูกตำหนิจากเพื่อนรอบข้างมากกว่าที่จะทำให้เพื่อนหันมาทำตามอย่างตน นอกจากนี้ยังพบอีกว่า เมื่อเด็กได้รับการตำหนิหรือลงโทษจากกลุ่มเพื่อนแล้ว เด็กจะหยุดทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมดังกล่าวทันที และหากเด็กกระทำพฤติกรรมใดที่เหมาะสมและได้รับคำชมเชยจากกลุ่มเพื่อน เด็กก็จะยึดพฤติกรรมนั้นเอาไว้และกระทำพฤติกรรมนั้นต่อไป นอกจากนี้จะ

เห็นได้ว่าเวลาส่วนใหญ่ของเด็กจะอยู่ที่โรงเรียน ดังนั้น ครูก็นับว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบทบาททางเพศของเด็ก ทั้งการเสนอตัวแบบ การให้ทำกิจกรรมต่างๆ และให้การเสริมแรง เป็นต้น ครูจึงมีความสำคัญในการปลูกฝังเด็กให้มีบทบาททางเพศที่เหมาะสมกับเพศของตน เช่นเดียวกับพ่อแม่

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้บทบาททางเพศของเด็ก ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลักทั้งสองปัจจัย คือปัจจัยทางชีวภาพ และ ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมซึ่งประกอบไปด้วยครอบครัว รวมทั้งสังคมที่เด็กอยู่ จึงนับได้ว่า ครอบครัวและสังคมมีส่วนอย่างมากในการพัฒนาการมีบทบาททางเพศที่เหมาะสมให้แก่เด็ก เพื่อให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีบทบาททางเพศที่เหมาะสมต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการบทบาททางเพศ

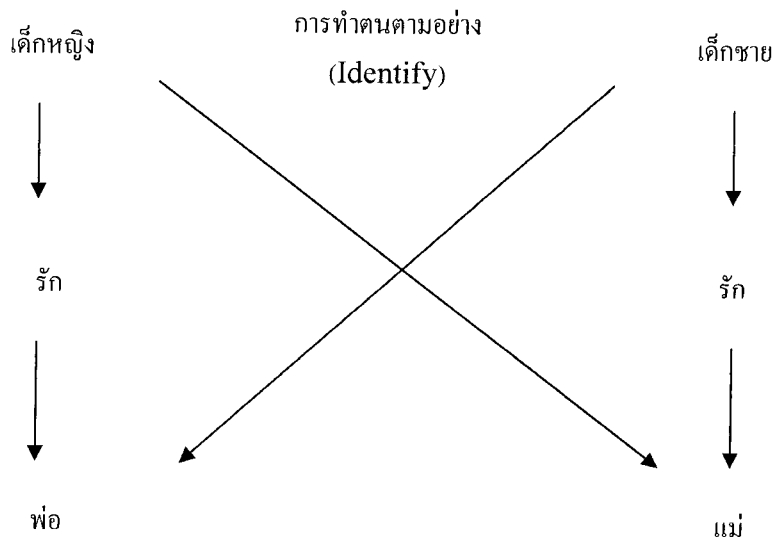
1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) คือผู้ให้กำเนิดทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) โดยเริ่มต้นจากการสังเกตพบความแตกต่างระหว่างบทบาทและพฤติกรรมของหญิงและชาย โดย Freud สังเกตพบว่า หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ มักจะต้องพึ่งพาผู้อื่นและชอบที่จะใช้ชีวิตแต่ในบ้าน ในขณะที่ผู้ชายซึ่งเป็นเพศที่แข็งแรงกว่า จะใช้กำลังในการทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นจึงพยายามหาสาเหตุของพฤติกรรมที่แตกต่างกันดังกล่าว เพื่ออธิบายว่า พฤติกรรมของหญิงและชายมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรจากวัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่ Freud มีความเชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์ถูกชักจูงโดยสัญชาตญาณ โดยที่สัญชาตญาณทางเพศจะเป็นพื้นฐานของพัฒนาการในช่วงแรกของชีวิต

Freud เชื่อว่า ความต้องการทางร่างกายเป็นความต้องการตามธรรมชาติของคน ความต้องการนี้เป็นพลังชีวิต ทำให้คนแสวงหาความสุขความพอใจจากส่วนต่างๆของร่างกายที่แตกต่างกันไปตามวัย พัฒนาไปตามลำดับ เริ่มต้นจากแรกเกิดจนถึงสิ้นสุดในวัยรุ่น พัฒนาการนี้เรียกว่า “Psychosexual developmental stage” ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นแสวงหาความสุขจากปาก (Oral stage) 2) ขั้นแสวงหาความสุขจากอวัยวะทวารหนัก (Anal stage) 3) ขั้นแสวงหาความสุขจากอวัยวะเพศปฐมภูมิ (Phallic stage) 4) ขั้นแสวงหาความสุขจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว (Latency stage) 5) ขั้นแสวงหาความสุขจากแรงกระตุ้นของทิวติภูมิทางเพศ (Genital stage) โดยขั้นแสวงหาความสุขจากอวัยวะเพศปฐมภูมิ (Phallic stage) ช่วงนี้อายุโดยประมาณจะอยู่ที่ 3-6 ปี เด็กมีความพึงพอใจทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยอวัยวะเพศ เช่น เล่นอวัยวะตนเอง เป็นต้น แต่เมื่อ

อายุผ่านพ้นช่วงนี้ไปเด็กก็จะเลิกเล่น การเล่นอวัยวะเพศมีผลต่อพัฒนาการด้านอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การสำนึกถึงเพศของตนอย่างลึกซึ้งว่าตนเป็นเพศหญิงหรือชาย และต่อไปเด็กก็จะเริ่มเรียนรู้และถอดแบบ (Identification) การเลียนแบบทางเพศ คือ การที่เด็กเลียนแบบผู้ใหญ่เพศเดียวกับตน ซึ่งคนรู้สึกรัก ใกล้ชิดสนิทสนม ช่วงนี้ Freud ถือว่าเป็นช่วงวิกฤต (Critical period) สำหรับเลียนแบบทางเพศให้คล้อยตามเพศของตน โดยเด็กหญิงเด็กชายที่ละเลยการเลียนแบบให้ถูกแนวทาง ในระยะนี้ จะโตเป็นหญิงสาวและชายหนุ่มที่นิยมแบบบทบาททางเพศตรงข้ามกับเพศทางกายจริงของตน (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2546)

Freud กล่าวว่าในขั้นPhallic นี้เด็กหญิงและเด็กชายจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน โดยเด็กชายจะเกิดปมออดิปุส (Oedipus Complex) และเด็กหญิงจะเกิดปมอิเล็กตรา (Electra Complex) ซึ่งปม (Complex) ที่กล่าวถึงนี้เป็นความต้องการในจิตไร้สำนึกของเด็กที่อยากจะครอบครองแม่หรือพ่อที่มีเพศตรงข้ามกับเพศของเด็ก และเป็นปฏิปักษ์กับพ่อแม่เพศเดียวกับตน กล่าวว่ามีเด็กหญิงเห็นพี่ชายหรือน้องชายและเพื่อนชายที่มีอวัยวะเพศที่ขนาดใหญ่กว่าของตน ก็จะรู้สึกอิจฉาอวัยวะเพศชาย (Penis Envy) และต้องการที่จะมีอวัยวะเพศแบบชาย จึงหันไปรักพ่อแทน โดยมีความคาดหวังว่าพ่อจะให้อวัยวะเพศชายแก่ตนได้ รวมทั้งต้องการที่จะครอบครองพ่อด้วยสิ่งที่เกิดกับเด็กหญิงนี้ เรียกว่า ปมอิเล็กตรา (Electra Complex) เด็กจะพยายามแก้ปมนี้โดยพยายามถอดแบบบุคลิกลักษณะพฤติกรรมของแม่ โดยหวังว่าจะให้พ่อรัก เกิดพัฒนาลักษณะความเป็นหญิงขึ้นอย่างเด่นชัด ส่วนเด็กชายในขั้นนี้ก็จะเกิดความหลงใหลในอวัยวะเพศของตนอย่างมากและเกิดปมออดิปุส (Oedipus Complex) ขึ้น เนื่องจากเด็กชายวัยนี้จะมีความรักและต้องการแม่มาก ในขณะที่เดียวกันเด็กก็รับรู้ว่ามีพ่อที่รักและต้องการแม่เช่นกัน ทำให้เกิดความอิจฉาพ่อ และเกิดความวิตกกังวลว่าพ่อจะไม่พอใจและจะทำโทษด้วยการตัดอวัยวะเพศของตนทิ้ง (Castration anxiety) เด็กชายจึงเกิดความเก็บกดความปรารถนาในตัวแม่ และหันมาถอดแบบให้เหมือนกับพ่อมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยมีการรับเอาบทบาททางเพศ ค่านิยม และบุคลิกภาพของพ่อมาเป็นของตนเพื่อให้พ่อรัก และในขณะเดียวกันก็จะทำให้เขามีคุณสมบัติของพ่อที่ทำให้แม่พอใจอีกด้วย

ภาพที่ 2 แสดงการถอดแบบจากพ่อแม่ของเด็กชายและเด็กหญิงตามแนวความคิดของ Freud

(ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร, 1982 อ้างถึงใน วรรณภา เพชรพันธ์, 1991)

Freud (1925 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney , 1980) ได้กล่าวถึงความแตกต่างทางลักษณะทางกายภาพของผู้ชายและผู้หญิง โดยเฉพาะอวัยวะเพศว่ามีผลต่อการพัฒนาการของพฤติกรรมความเป็นชายหรือเป็นหญิงในเด็ก ความแตกต่างของอวัยวะเพศนี้ทำให้เด็กรับรู้ตนเองในลักษณะความเป็นหญิงเป็นชาย และเด็กจะถอดแบบพฤติกรรมของพ่อแม่เพศเดียวกับตน ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาพฤติกรรมความเป็นชายหรือความเป็นหญิงในเบื้องต้น

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีของ Freud เน้นที่ความแตกต่างทางสรีระ โดยเฉพาะอวัยวะเพศ ว่าเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของพฤติกรรมทางเพศของชายและหญิง และเน้นที่การถอดแบบ (Identification) ของเด็กจากพ่อแม่เพศเดียวกับตน เพื่อให้พ่อหรือแม่ที่เป็นเพศตรงข้ามกับตนเกิดความพึงพอใจ แต่ Freud มิได้กล่าวถึงอิทธิพลจากปัจจัยอื่น โดนเฉพาะสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการพัฒนาการทางเพศด้วยเช่นกัน จึงเป็นเหตุให้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ Freud ได้รับการโต้แย้งเป็นอย่างมาก

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีนี้อธิบายพัฒนาการความเป็นชายและหญิงในทำนองเดียวกับพฤติกรรมอื่นๆ คือ การเรียนรู้มากกว่าชีวภาพ ปัจจัยที่สำคัญในการเรียนรู้ ก็คือ “social environment” Bandura (1986) อธิบายว่า แม้ว่าลักษณะทางชีวภาพ จะเป็นพื้นฐานสำคัญของการจำแนกเพศแต่บทบาททางสังคมที่ผูกติดมากับเพศ เช่น ผู้หญิงคู่กับสีชมพู ผู้ชายคู่กับสีฟ้า เป็นต้น ไม่ได้ถูก “เสก” (ordained) มาด้วยความแตกต่างทางเพศนี้ กลไกสำคัญในการเรียนรู้ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการเสริมแรง (operant conditioning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ขึ้นอยู่กับปรากฏของการเสริมแรง (reinforcement) และการลงโทษ (punishment) พฤติกรรมจะมีโอกาสเกิดขึ้นอีกในอนาคต เมื่อบุคคลได้รับการเสริมแรงหลังแสดงออกซึ่งพฤติกรรมนั้นในอดีต นั่นก็คือ การเสริมแรง เพิ่มโอกาสที่พฤติกรรมจะเกิดขึ้นอีก และในทางตรงกันข้าม บุคคลมักจะไม่ได้แสดงพฤติกรรมซ้ำอีกในอนาคต หากได้รับการลงโทษหลังการกระทำพฤติกรรมนั้นในอดีต เพราะฉะนั้น แต่ละคนจึงมีประสบการณ์การเสริมแรงเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทำให้พฤติกรรมในอนาคตสามารถทำนายได้โดยประสบการณ์ในอดีต

งานวิจัยที่สนับสนุนว่าการเสริมแรงมีอิทธิพลต่อการกระทำพฤติกรรม ได้แก่ งานวิจัยในห้องทดลองของ Bandura (1965 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) การศึกษานี้ผู้ร่วมการทดลองคือ เด็กวัยก่อนเข้าเรียน โดยจัดให้เด็กดูหนังที่แสดงให้เห็นถึงการกระทำพฤติกรรมก้าวร้าวของผู้ใหญ่โดยได้รับการเสริมแรงที่แตกต่างกันไป โดยแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ให้ดูหนังที่ผู้แสดงได้รับการลงโทษอย่างรุนแรงหลังกระทำพฤติกรรมก้าวร้าว กลุ่มที่ 2 ให้ดูหนังที่ผู้แสดงได้รับรางวัลหลังกระทำพฤติกรรมก้าวร้าว ส่วนกลุ่มที่ 3 ให้ดูหนังที่ไม่มีเสริมแรงใดๆ หลังจากนั้นให้เด็กเล่นกับตุ๊กตาส้มลูกโดยอิสระ ผลจากการสังเกตพบว่า เด็กในกลุ่มที่ 1 แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว น้อยกว่าเด็กอีก 2 กลุ่ม นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กชายมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าเด็กหญิง

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ต่างจากทฤษฎีการเรียนรู้ดั้งเดิมตรงที่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมยอมรับความสำคัญของกระบวนการทางปัญญาในการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับ การสังเกต (observation) ว่ามีผลต่อการเรียนรู้ยิ่งกว่า การเสริมแรง (reinforcement) รากฐานของการเรียนรู้มาจากการสังเกตมากกว่าประสบการณ์ตรงจากการได้รับการเสริมแรงหรือการลงโทษ กล่าวคือ การเรียนรู้พฤติกรรมเกี่ยวข้องกับบทบาททางเพศก็มาจากโอกาสที่ได้สังเกตตัวแบบในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ได้ให้ตัวอย่างของตัวแบบหญิงชาย ทั้งจากตัวจริงและสื่อต่างๆ นอกจากนี้ไม่ใช่ตัวแบบทุกคนจะมีอิทธิพลเหมือนกันต่อทุกผู้สังเกต และแต่ละพฤติกรรมก็ถูกเลียนแบบไม่เท่ากัน โดย ตัวแบบ (Model) ที่มีความสำคัญกับเด็กมากที่สุด ในทฤษฎีนี้ ก็คือ พ่อแม่ Mischel (1966; 1970; 1976 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) กล่าวว่า องค์ประกอบหนึ่งที่มี

ความสำคัญต่อการเรียนรู้บทบาททางเพศของเด็ก คือ ความมีอำนาจของพ่อแม่ เพราะการเลียนแบบพ่อแม่จะทำให้เด็กรู้สึกมีอำนาจเหมือนกับพ่อแม่ของตน นอกจากนี้ Parsons (1955 อ้างถึงใน Spence & Helmreich, 1978) และ Whiting (1959 อ้างถึงใน Spence & Helmreich, 1978) สนับสนุนว่า แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เด็กเลียนแบบพ่อแม่ คือ อำนาจที่พ่อแม่ใช้ควบคุมพฤติกรรมของเด็ก เช่น การลงโทษ (punishment) และการให้รางวัล (reward) ต่อพฤติกรรมของเด็ก นอกจากนี้พ่อแม่ที่ถือเป็นตัวแบบสำคัญสำหรับเด็กแล้ว ยังมีตัวแบบอื่นๆ ในสังคมอีก เช่น เด็กจะเลียนแบบตัวแบบที่มีอำนาจมากกว่าที่จะเลียนแบบตัวแบบที่มีอำนาจน้อย (Bandura, Ross, & Ross, 1963 อ้างถึงใน Spence & Helmreich, 1978; Mischel & Grusec, 1966 อ้างถึงใน Spence & Helmreich, 1978; Rosenberg, 1965 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) โดยทั้งเด็กหญิงและเด็กชายจะเลียนแบบพ่อหรือแม่ที่มีลักษณะเด่นกว่าและมีอำนาจมากกว่า

นอกจากนี้ เด็กจะเลียนแบบตัวแบบที่มีเพศเดียวกับตนมากกว่าตัวแบบที่เป็นเพศตรงข้าม (Bandura, Ross, & Ross, 1963 อ้างถึงใน Maccoby & Jacklin, 1974; Hetherington & Frankie, 1967 อ้างถึงใน Maccoby & Jacklin, 1974; Maccoby & Wilson, 1957 อ้างถึงใน Maccoby & Jacklin, 1974) และเด็กจะเลียนแบบตัวแบบที่มีลักษณะบางอย่างเหมือนกับตน (Kohlberg, 1966 อ้างถึงใน Spence & Helmreich, 1978; Lynn, 1969 อ้างถึงใน Spence & Helmreich, 1978; Tiller, 1964 อ้างถึงใน Spence & Helmreich, 1978) และจากการศึกษาของ Stotland, Zander, Natsoulus (1961 อ้างถึงใน Spence & Helmreich, 1978) และ Rosekrans (1967 อ้างถึงใน Spence & Helmreich, 1978) พบว่า กลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าตนเองมีลักษณะบางประการเหมือนกับบุคคลที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อตัวเขามากกว่าบุคคลที่ไม่มีอิทธิพลต่อตัวเขา

นอกจากนี้ พฤติกรรมที่ตัวแบบทำแล้วได้รับรางวัล จะทำให้ผู้สังเกตกระทำพฤติกรรมมากกว่าเมื่อตัวแบบกระทำพฤติกรรมแล้วไม่ได้รับรางวัลหรือถูกลงโทษ แต่รางวัลหรือการลงโทษไม่ใช่ตัวแปรสำคัญสำหรับการเรียนรู้พฤติกรรม แต่เป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดว่าพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้จะถูกแสดงออกในสถานการณ์ทำนองเดียวกันนี้หรือไม่

Bandura (1986) อธิบายว่า ความเสมอต้นเสมอปลาย (consistency) ไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นในการเรียนรู้พฤติกรรมเกี่ยวกับเพศ โดยเด็กจะมองเห็นความสอดคล้องของพฤติกรรมของตัวแบบต่างๆ และจะมองข้ามความไม่สอดคล้อง และยังตัวแบบเพศเดียวกันจำนวนมาก แสดงพฤติกรรมนั้นๆ เหมือนๆ กัน โอกาสที่เด็กจะเชื่อมโยงพฤติกรรมนั้นๆ กับเพศก็ยิ่งสูง จึงทำให้พฤติกรรมนั้นๆ กลายมาเป็นพฤติกรรมสำหรับความเป็นหญิงความเป็นชาย ทั้งๆ ที่พฤติกรรมนั้นๆ ไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นหญิงเป็นชายเลย เช่น การชักผ้า การตัดหญ้า เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้ปกครองและครูก็คาดหวังและสนับสนุนเด็กชายหญิงต่างกัน โดยกระตุ้นเด็กชายให้แก้ปัญหามากกว่ากระตุ้นเด็กหญิง พอเข้าสู่วัยรุ่นเด็กชายก็จะได้รับการสนับสนุนเกี่ยวกับอาชีพ ส่วนเด็กหญิงก็ได้รับการสนับสนุนให้เป็นกุลสตรี เก่งการบ้านการเรือน สนใจเรื่องความสวยความงาม เพราะฉะนั้น พัฒนาการในการเรียนรู้บทบาททางเพศของเด็ก มาจากการได้ปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่ถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางสังคมมากมาย ซึ่งน่าจะนำไปสู่ความแตกต่างในพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นหญิงเป็นชาย

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive Developmental Theory)

ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญานี้ อธิบายพัฒนาการความเป็นหญิงเป็นชายว่าเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการทางปัญญา โดยทั่วไปพัฒนาการทางปัญญานี้จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กมีวุฒิภาวะที่เพิ่มขึ้น ได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมมากขึ้น ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ละเอียด ชับช้อน และแม่นยำมากขึ้นเกี่ยวกับร่างกายของเขาและเกี่ยวกับโลก

ตามแนวทางของ Piaget เกี่ยวกับพัฒนาการทางปัญญา กล่าวว่า การพัฒนามโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับเพศก็มาจากพัฒนาการทางปัญญา โดยมีขั้นของพัฒนาการทางปัญญา 4 ขั้น ตั้งแต่เกิดถึงก่อนวัยรุ่น ซึ่งทำให้ได้มาซึ่งวุฒิภาวะทางปัญญาในที่สุด ในวัยทารก Piaget เสนอว่า เด็กไม่มีมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองในลักษณะที่เป็นปัจเจก-บุคคลแยกจากสิ่งแวดล้อมหรือไม่มีความรู้สึกว่าวัตถุเป็นสิ่งถาวร (permanence of objects) แยกจากการรับรู้วัตถุ เช่น เด็กอายุต่ำกว่า 6 เดือน ประพฤติเสมือนว่าวัตถุไม่มีปรากฏแล้วเมื่อวัตถุถูกบัง (หรือเด็กไม่สามารถมองเห็น) พอวัยก่อนเรียน เด็กจะพัฒนาความรู้สึกรู้ “ตน” และเข้าใจความถาวรของวัตถุ เด็กวัย 3 ปี ยังไม่สามารถจำแนกวัตถุตามลักษณะ เช่น ขนาด สี เป็นต้น พอขึ้นชั้นประถมเด็กมีความสามารถเพิ่มขึ้น แต่ยังไม่สามารถคิดในเชิงนามธรรม (abstract) ได้ เช่น เด็กวัย 6 ปี จะสามารถอธิบายได้ว่าเขาเห็นอะไร แต่ไม่สามารถบอกหรือลำบากในการที่จะบอกว่า คนอื่นมองจากอีกมุมหนึ่งมองเห็นเป็นอย่างไร และเมื่อเด็กอายุ 11-12 ปี เด็กก็ไม่มีข้อจำกัดทางปัญญาแล้ว เพราะฉะนั้น พฤติกรรมที่เชื่อมโยงกับเพศ ก็ทำนองเดียวกับพัฒนาการทางปัญญา คือ เด็กต้องเกิดการตระหนักในตนเอง (self-awareness) ก่อนแล้วจึงจะสามารถมีอัตมโนทัศน์ (self-concept) ได้

การตระหนักในตน (self-awareness) หมายถึง สภาวะทางจิตใจที่เกิดจากการพิจารณาตนเอง ว่าตนเองรู้สึกอย่างไร ตระหนักถึงความรู้สึกในส่วนต่างๆ เช่น ร้อน หนาว หิว ฯลฯ โดยทั่วไปการวิจัย พบว่าเด็กอายุก่อน 18 เดือน ยังไม่เกิดการตระหนักในตน ถ้าเติมสีแดงที่แก้มเด็กอายุประมาณ 1 ปี แล้วอุ้มมาส่องกระจก เด็กจะไม่จับที่แก้มตัวเอง แต่จะมองกระจกเหมือนมองเด็ก

คนอื่นอยู่ ส่วน อัตมโนทัศน์ (self-concept) คือ องค์รวมของความคิดความรู้สึกที่อธิบายความเป็นตัวตน หรือนิยามให้กับตนเอง

เริ่มตั้งแต่เกิดถึงอายุประมาณ 2 ปีครึ่ง เด็กยังไม่มีอัตมโนทัศน์ เพราะฉะนั้น จึงไม่มีมโนทัศน์เกี่ยวกับเพศ ไม่สามารถระบุตนและผู้อื่นว่าเป็นเพศใดได้อย่างเสมอตนเสมอปลาย (consistent) เรียกว่า ยังไม่สามารถระบุเพศของตนได้ (gender labeling) แต่เด็กสามารถพัฒนาข้อมูลการจำแนกประเภทขั้นเบื้องต้น (Preliminary category information) ได้แล้ว เช่น เด็กอายุ 2 ปี สามารถแยกรูปภาพออกเป็นกองรูปภาพผู้หญิงกองรูปภาพผู้ชายได้อย่างถูกต้องเสมอ แต่ยังไม่สามารถบอกเพศของตนได้ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ (Fagot, 1985)

การวิจัยที่น่าสนใจของ Leinbach และ Fagot (1993) พบว่า เด็กอายุ 9-12 เดือน รับรู้ความแตกต่างของชายและหญิงได้ นั่นคือ จากการสังเกตพบว่า ทารกเมื่อเห็นสิ่งเร้าใหม่จะมอง ให้ความสนใจ แล้วก็เบื่อไม่สนใจ การสลับรูปหญิงชายให้ทารกวัยนี้ดู พบว่า ทารกสามารถรับรู้ความแตกต่างของชายและหญิงได้ โดยผู้วิจัยคิดว่ามีสาเหตุมาจากความยาวของผม ลักษณะเช่นนี้ไม่ใช่การเกิดมโนทัศน์เกี่ยวกับเพศ แต่ถือเป็นการรู้ประเภทโดยไม่รู้ตัว ผู้วิจัยไม่พบว่าเด็กสามารถระบุเพศของตนได้ก่อน 1 ปีครึ่ง จนกระทั่ง 2 ปีกว่า พบว่า 50 %ของเด็กสามารถระบุเพศชายและหญิงได้ และเด็กที่ทำได้ก็มีพ่อแม่ที่แสดงบทบาทตามประเพณีนิยม และให้ข้อมูลป้อนกลับทั้งทางบวกและทางลบสำหรับของเล่นที่ตรงตามเพศ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความสนใจของพ่อแม่เป็นสิ่งที่สำคัญมากในพัฒนาการทางเพศ ตามที่ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ได้เสนอไว้

นอกจากนี้ความรู้เกี่ยวกับเพศ ยังมีความสัมพันธ์กับอายุด้วย กล่าวคือ ยิ่งโตก็ยิ่งรู้เพิ่มขึ้น และซับซ้อนขึ้น ดังตาราง

ขั้นพัฒนาการ (Stage)	การระบุเพศ (Gender Labeling)	ความรู้เกี่ยวกับเพศ (Gender Preferences or Knowledge)	ความคงอยู่ของเพศ (Gender Constancy)
1	ไม่	ไม่	ไม่
2	ใช่	ไม่	ไม่
3	ใช่	ใช่	เป็นไปได้
4	ใช่	ใช่	ใช่

ภาพที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบขั้นพัฒนาการ 4 ขั้น กับความสามารถในการระบุเพศ ความรู้เกี่ยวกับเพศและความคงอยู่ของเพศ

สิ่งที่น่าสังเกต คือ การที่เด็กสามารถระบุเพศของตนได้ ไม่ได้หมายความว่าเด็กมีความรู้หรือความชอบ (preference) แต่เด็กต้องสามารถระบุเพศของตนได้ก่อน ถึงจะสามารถมีความรู้หรือความชอบได้

นอกจากนี้ยังมีการจำแนกความคงอยู่ของเพศ (gender constancy) ออกเป็นความคงเดิมในเรื่องเพศ (Gender stability) และความแน่นอนในเรื่องเพศ (gender consistency) โดย gender stability เป็นการที่เด็กรับรู้ว่ามีตอนเด็กๆเป็นผู้หญิง (ผู้ชาย) โตขึ้นก็จะยังคงเป็นผู้หญิง (ผู้ชาย) อยู่ ส่วน gender consistency คือ การที่เด็กรู้ว่า เด็กชายก็ยังคงเป็นเด็กชาย แม้ว่าผมจะยาว หรือ นุ่งกระโปรง ซึ่งยากกว่า เพราะฉะนั้น เด็กบางคนได้ gender stability แต่ยังไม่ได้ gender consistency

พออายุ 3-4 ปี เด็กเริ่มมีความเข้าใจเรื่องความเป็นหญิงเป็นชาย และประสบความสำเร็จในการระบุเพศของตน (Gender self-labeling) แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเกิดเอกลักษณ์ความเป็นหญิงเป็นชาย (Gender identity) แล้ว พออายุ 5-6 ปี เด็กส่วนใหญ่จะพัฒนาเอกลักษณ์ความเป็นหญิงเป็นชาย ((Gender identity) ซึ่งตั้งอยู่บนการจำแนกตนและผู้อื่นว่าเป็นเพศใดเพศหนึ่งอย่างไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เด็กพัฒนาทั้ง gender constancy ซึ่งได้มาโดยเป็นส่วนหนึ่งของการเติบโตของความสามารถในการจำแนกวัตถุตามลักษณะทางกายภาพ

ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive Developmental Theory) มีความคล้ายกับ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ในการเน้นบทบาทของปัญญา (cognition) แต่แตกต่างกันตรงที่ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive Developmental Theory) เสนอขั้นตอนของพัฒนาการเป็นขั้นๆ (stages) ในขณะที่ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ไม่ขึ้นอยู่กับมโนทัศน์ขั้นตอนของพัฒนาการ

นอกจากนี้ ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive Developmental Theory) มองการได้มาซึ่งพฤติกรรมเชื่อมโยงกับเพศว่า เกิดจากพัฒนาการบทบาททางปัญญาของเอกลักษณ์ความเป็นหญิงเป็นชาย นั่นก็คือ เด็กจะต้องได้มาซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นหญิงเป็นชาย (Gender identity) ก่อน แล้วจึงแสดงพฤติกรรมของความเป็นหญิงเป็นชายที่สอดคล้องกับเพศของตนเองแต่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) จะกลับกัน คือ มองการได้มาซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นหญิงเป็นชาย (Gender identity) ว่าเกิดขึ้นจากการที่เด็กเลียนแบบพฤติกรรมที่เชื่อมโยงกับเพศ (Gender-related behaviors) โดยการกระทำหรือการแสดงออกตามตัวแบบในสังคม

จากรายละเอียดของทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการบทบาททางเพศทั้ง 3 ทฤษฎี สามารถแสดงออกมาเป็นแผนผังเปรียบเทียบกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น ดังนี้

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์	ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม	ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา
ตระหนักถึงความแตกต่าง ทางด้าน	เรียนรู้พฤติกรรมทางเพศที่ แตกต่างกัน	ตระหนักว่าตนมีเพศใด
ร่างกายของทั้ง 2 เพศ	↓	↓
↓	การเลียนแบบพ่อแม่เพศ	เกิดเอกลักษณ์ทางเพศ
การเลียนแบบพ่อแม่เพศ	เดียวกัน	↓
เดียวกับตน	↓	การเลียนแบบพ่อแม่เพศ
↓	เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมกับ	เดียวกัน
เกิดเอกลักษณ์ทางเพศ	เพศ	↓
↓	↓	เกิดเอกลักษณ์ทางเพศ
มีพฤติกรรมตรงตามเพศ	เกิดเอกลักษณ์ทางเพศ	

ภาพที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบขั้นตอนของพัฒนาการบทบาททางเพศ ตามแนวทฤษฎี 3 ทฤษฎี ซึ่งได้แก่ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Basow, 1982 อ้างถึงใน ธิดารัตน์ ธรรมเกษร, 2543)

ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแนวคิดของ Bem

ทฤษฎีสคีมาด้านเพศ (Gender Schema Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่เพิ่มเติมมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive Developmental Theory) Bem (1945) ได้พยายามอธิบายการเกิดบทบาททางเพศของบุคคล โดยตั้งทฤษฎีที่มีชื่อว่า ทฤษฎีสคีมาด้านเพศ (Gender Schema Theory) Bem (1945) เสนอว่า การที่บุคคลมีบทบาททางเพศแตกต่างกันเนื่องจากการรับรู้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับเพศที่แตกต่างกัน เกิดเป็นสคีมาของตน (Self-schema) สคีมา (Schema) เป็นโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive structure) ที่มีหน้าที่เป็นเหมือนโครงสร้างที่มีอยู่ก่อนแล้วและพร้อมที่จะดูดซับข้อมูลที่ได้รับเข้ามาให้เหมาะสมกับสคีมาที่มีอยู่เดิม (Bem, 1981; Markus, 1977 อ้างถึงใน Cook, 1985; Markus, Crane, Bernstein & Siladi, 1982 อ้างถึงใน Cook, 1985) กระบวนการจัดการข้อมูลของสคีมา (Schematic Information Processing) เป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการคัดเลือก ตีความและจัดประเภทสิ่งเร้าต่างๆ ดังนั้นกระบวนการสคีมาด้านเพศจึงเปรียบเสมือนกระบวนการในการจัดประเภทของคนตามลักษณะและพฤติกรรม

ออกเป็น 2 ประเภท คือ ลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิง จึงขอสรุปว่า ทฤษฎีสติมาด้านเพศ คือ กระบวนการที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่ได้รับกับสติมาของบุคคลที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งจะตีความข้อมูลที่ได้รับว่าคืออะไร (Neisser, 1976 อ้างถึงใน Bem, 1981; Taylor & Crocker อ้างถึงใน Bem, 1981)

ทฤษฎีสติมาด้านเพศของ Bem นี้ ให้ความสนใจต่อเรื่องของความแตกต่างของกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Processing Differences) ระหว่างบุคคลที่มีลักษณะตรงตามเพศ (sex – typed persons) กับบุคคลที่ไม่มีลักษณะตรงตามเพศ (non sex – typed persons) โดยดูจากกระบวนการสติมาด้านเพศ (Gender schematic processing) บุคคลที่มีลักษณะตรงตามเพศจะจัดระเบียบข้อมูลที่ได้รับในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชายและความเป็นหญิง โดยมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ของบุคคล การพัฒนาบทบาททางเพศของคนลักษณะนี้จะเริ่มจากการเรียนรู้จากสังคมเกี่ยวกับเพศบนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศของเพศหญิงและเพศชายโดยทั่วไป ตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวจะช่วยสอนให้เด็กทราบถึงขอบเขตของบทบาททางเพศของเพศหญิงและเพศชายทำให้เด็กเกิดสติมาด้านเพศ (Gender schema) ของตนเองขึ้นมา ต่อมาเด็กก็จะพยายามปฏิบัติไปตามแนวทางที่เป็นลักษณะทางเพศของตนอย่างมั่นคงขึ้นไป

Bem (1974,1979) เชื่อว่าบุคคลที่มีลักษณะที่ตรงตามเพศจะมีการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมในลักษณะของพฤติกรรมที่ตรงตามเพศของตนเท่านั้น แต่ถ้าเป็นบุคคลที่มีลักษณะแบบแอนโดรจีนิน (androgynous) จะมีอิสระในการกระทำพฤติกรรม โดยมีได้อาศัยมาตรฐานบทบาททางเพศของสังคมเพียงอย่างเดียว จึงทำให้บุคคลประเภทนี้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ Kagan (1964 อ้างถึงใน Cook, 1985) ซึ่งเชื่อว่า ผู้ที่มีลักษณะตรงตามเพศจะมีมาตรฐานของสังคมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับแต่ละเพศ และบุคคลผู้นั้นจะถูกกระตุ้นให้เชื่อมโยงลักษณะต่างๆ ของตนเข้ากับมาตรฐานเหล่านั้น

ในกระบวนการสร้างสตีมานั้น พบว่าข้อมูลที่สอดคล้องกับโครงสร้างเดิม มักจะถูกสังเกตและบันทึกมากกว่าข้อมูลที่ไม่สอดคล้อง Bem (1981) จำแนกผู้ร่วมการทดลอง (นักศึกษา) ออกเป็นกลุ่มที่มีความเข้มข้นของสติมา (Gender schematic) กับกลุ่มที่ไม่มีความเข้มข้นของสติมา (Gender aschematic) แล้วเสนอบัญชีคำให้จำ โดยคำที่เสนอให้จำเป็นคำเกี่ยวกับชื่อคน คำกริยา (เช่น ต่อย ปืน เต็นระบำ เป็นต้น) สัตว์ต่างๆ และของแต่งตัว ซึ่งคำเหล่านี้ถูกตัดสินใจก่อนล่วงหน้าแล้วว่าเป็นคำที่บ่งบอกความเป็นชาย (Masculine) หรือ ความเป็นหญิง (Feminine) หรือคำกลางๆ พบว่า ผู้ร่วมการทดลองกลุ่มที่มีความเข้มข้นของสติมา (Gender schematic) จะจำคำโดยแบ่งหมวดหมู่ตามเพศ เช่น ชื่อผู้หญิงก็จัดอยู่กลุ่มเดียวกัน ชื่อผู้ชายก็จัดอยู่กลุ่มเดียวกัน แม้จะไม่มี ความแตกต่างใน

ปริมาณ (จำนวน) คำที่จำได้ แต่มีความแตกต่างในวิธีการจัดแจงข้อมูล

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่สนับสนุนว่า การเกิดสติมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการประมวลข้อมูล โดยพบว่า เด็กๆ ที่มีสติมาด้านเพศที่ชัดเจน ละเอียดลออ จะจำข้อมูลที่สอดคล้องกับเพศได้มากกว่าข้อมูลที่ ไม่สอดคล้อง เช่น เมื่อให้เด็กๆ ดูภาพวาด ภาพถ่าย หรือ ภาพจากกล้องวิดีโอ ที่ชายและหญิงทำกิจกรรม ทำกับข้าว เย็บผ้า ขับรถบรรทุก ซ่อมแซมของใช้ ผู้ร่วมการทดลองกลุ่มที่มีความเข้มข้นของสติมา (Gender schematic) จำภาพตามเพศ เช่น ภาพผู้หญิงทำกับข้าว เย็บผ้า ภาพผู้ชายขับรถบรรทุก ได้ดีกว่าสถานการณ์ที่ไม่ตรงตามเพศ ยิ่งไปกว่านี้เด็กๆ จะบิดเบือนเปลี่ยนความทรงจำให้สอดคล้องกับสติมา คือ จะจำว่าผู้ชายขับรถบรรทุกทั้งๆที่ในรูปนั้นเป็นผู้ชายทำกับข้าว จะเห็นได้ว่า การเกิดสติมามีอิทธิพลต่อการที่คนเรารับรู้และตีความข้อมูล

Frable (1989) แสดงให้เห็นว่า สติมาด้านเพศมีผลกระทบต่อการศึกษาของเด็กผู้ใหญ่ด้วย โดยพบว่า บุคคลที่มีความเป็นหญิงสูง (strongly feminine) หรือ ความเป็นชายสูง (strongly masculine) จะไม่ยินดีที่จะสนับสนุนการเบี่ยงเบนไปจากกฎเกณฑ์ของสังคมเกี่ยวกับเพศ ซึ่งหมายถึง จะลำเอียงไม่ให้ความเสมอภาคกับผู้หญิงในการสมัครงาน และการสมัครเข้าเรียนต่อปริญญาโท ในทางกลับกัน Lavalley & Pelletire (1992) ศึกษาผู้หญิงในงานตามธรรมเนียมนิยมและไม่ตามธรรมเนียมนิยม (Traditional & Nontraditional Jobs) โดยประเมินสติมาด้านเพศของผู้หญิงเหล่านี้ พบว่า ผู้หญิงที่มุ่งงานแบบไม่ตามธรรมเนียมนิยมมีความแตกต่างจากอีกพวกในสติมาด้านเพศ

Huston (1983 อ้างถึงใน Cook, 1985) กล่าวว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา เน้นที่ความแตกต่างของเพศทางกายภาพทำให้เกิดลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละเพศโดยบุคคลจะรับรู้ว่าเป็นเพศใดก่อน แล้วจึงค่อยๆรับเอารูปแบบพฤติกรรมตามเพศของตนเข้าไป ซึ่งรูปแบบอันเหมาะสมกับเพศของตนทำให้เกิดสติมาด้านเพศ (Gender schema) ส่วนทฤษฎีสติมาด้านเพศของ Bem เน้นว่าลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละเพศ มีสาเหตุมาจากการแบ่งแยกของสังคม ทำให้มีผลต่ออัตมโนทัศน์และพฤติกรรมของบุคคล โดยเมื่อเด็กมีการรับรู้ถึงบทบาททางเพศของทั้งชายและหญิง ทำให้เกิดสติมาด้านเพศขึ้นมา กล่าวได้ว่า ทฤษฎีสติมาด้านเพศ (Gender Schema Theory) เป็นผลมาจากการกำหนดของสังคมเป็นหลัก นอกจากนี้ Huston ยังได้แสดงให้เห็นถึงจุดร่วมระหว่างทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาและทฤษฎีสติมาด้านเพศ ว่า ทั้งสองทฤษฎีต่างก็เน้นในเรื่องของโครงสร้างและการทำงานของกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Processes) ของแต่ละบุคคล โดยที่มีการซึมซับ (assimilate) เอาลักษณะบทบาททางเพศของตนเข้าไปและมีการปรับโครงสร้างทางปัญญาทำให้เกิดมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองนอกจากนี้ทั้งสองทฤษฎียังเน้นในเรื่องของอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้บทบาททางเพศของบุคคลอีกด้วย

ลักษณะบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี (Androgynous)

ความเป็นชายความเป็นหญิงนี้ เป็นมิติของบุคลิกภาพที่แยกออกจากกัน ดังนั้นการที่บุคคลหนึ่งมีลักษณะของความเป็นชายอยู่ในระดับสูง จึงมิได้หมายความว่าเขาจะต้องมีลักษณะของความเป็นหญิงอยู่ในระดับต่ำและทำนองเดียวกันผู้ที่มีความเป็นชายในระดับต่ำก็ไม่จำเป็นต้องมีลักษณะของความเป็นหญิงในระดับสูงความเป็นชายความเป็นหญิงนี้ เป็นคุณลักษณะที่สามารถปรากฏในคนๆเดียวกันได้ (Spence, 1979 อ้างจาก Bakan, 1966) และเราเรียกลักษณะที่มีทั้งความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงนี้ว่า ลักษณะบุคลิกภาพแบบแอนโดรจีนี (Androgynous)

Bem (1974) กล่าวว่าบุคคลผู้มีลักษณะแอนโดรจีนี (Androgynous) เป็นบุคคลที่มีความยืดหยุ่นสูง มีการผสมผสานระหว่างความเข้มแข็งของผู้ชายและความอ่อนโยนของผู้หญิง ทำให้บุคคลลักษณะดังกล่าวมีความสามารถในการตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต มีสุขภาพจิตที่ดีกว่า บุคคลที่มีบทบาททางเพศลักษณะใดลักษณะหนึ่งเพียงลักษณะเดียว

นอกจากนี้ ยังได้มีผู้ที่พยายามจะอธิบายและให้ความหมายกับลักษณะบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี ได้แก่

Spence และ Helmreich (1978) ได้ให้ความหมายถึงบุคคลที่มีลักษณะแอนโดรจีนีว่าเป็นผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงในระดับสูง โดยจะมีพฤติกรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย มีความกล้าแสดงออก เชื้อมั่นในตนเอง มีความคิดเป็นอิสระ และมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะแสดงถึงลักษณะความเป็นชาย และยังมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะความเป็นหญิงด้วย คือ จะมีความอ่อนโยน เป็นมิตร ให้การยอมรับผู้อื่น เป็นต้น

Kelly และ Worell (1977 อ้างถึงใน Cook, 1985) ซึ่งกล่าวถึงบุคคลซึ่งมีลักษณะแอนโดรจีนีไว้ว่า บุคคลประเภทนี้จะมีประสบการณ์อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ที่ได้รับการยอมรับจากสังคม บุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้ที่มีทักษะในการเลือกและทำพฤติกรรมที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาจึงทำให้ได้รับการเสริมแรงทางบวกจากสังคม นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ดีอีกด้วย

Yager และ Baker (1979 อ้างถึงใน Cook, 1985) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับลักษณะแอนโดรจีนีไว้เช่นเดียวกันว่า บุคคลที่มีลักษณะแอนโดรจีนีจะมีความยืดหยุ่น สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ และมีสุขภาพจิตดีกว่า ในสภาพสังคมที่ยุ่งเหยิง สับสน และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

จากการให้ความหมายลักษณะแอนโดรจีนีข้างต้น สามารถที่จะกล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะแอนโดรจีนี เป็นลักษณะที่มีการผสานกันอย่างลงตัว ระหว่างลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิง จึงทำให้บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวไม่มีข้อจำกัดในการแสดงพฤติกรรมให้ตรงกับบทบาททางเพศและมีความยืดหยุ่นในการแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ จึงทำให้ผู้ที่มีความบุคลิกภาพแบบนี้เป็นผู้มีสุขภาพจิตที่ดี (Bem, 1974)

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี พบว่ามีปัจจัยที่สำคัญ 3 ปัจจัย ได้แก่ บทบาททางเพศของพ่อแม่ การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ และคุณภาพความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

จากการศึกษาของ Lipman- Blumen (1972 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) พบว่าผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีมีแนวโน้มว่าจะมาจากครอบครัวที่พ่อและแม่มีลักษณะเด่น (dominant) เท่าเทียมกัน หรือครอบครัวที่แม่มีลักษณะเด่นมากกว่า ส่วนครอบครัวที่พ่อมีลักษณะเด่นกว่าจะส่งเสริมให้ลูกสาวมีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) จึงอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะแอนโดรจีนีของลูกสาวได้รับอิทธิพลมาจากพ่อแม่ที่มีบทบาทเท่าเทียมกันหรือ ได้รับอิทธิพลจากแม่ที่มีบทบาทเด่นในครอบครัว และพบว่าในครอบครัวที่มีพ่อแม่มีลักษณะแอนโดรจีนี ลูกก็จะมีการพัฒนาบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีตามไปด้วย โดยครอบครัวประเภทนี้จะเน้นการให้คุณค่าแก่การประสบความสำเร็จสูง มีการรับผิดชอบร่วมกันในครอบครัวและมีความเสมอภาคในบทบาทอีกด้วย (Block, Von der Lippe, & Block, 1973 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980)

นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีให้แก่ลูก Kelly และ Worell (1976 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) พบว่า หากเลี้ยงลูกผู้หญิงให้มีความเป็นอิสระ มุ่งความสำเร็จ และเลี้ยงลูกชายให้มีลักษณะของความอ่อนโยนและอบอุ่น จะทำให้เด็กมีพัฒนาการของบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี ซึ่งสนับสนุนผลการวิจัยก่อนหน้านี้ของ Stein และ Bailey (1973) ที่สรุปว่าผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี จะมีพฤติกรรมมุ่งสัมฤทธิ์สูง

การวัดและการประเมินบทบาททางเพศ

แนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับการวัดบทบาททางเพศ

เชื่อว่าบทบาททางเพศของชายและหญิงแตกต่างกัน โดยเป็นความต่อเนื่องในเรื่องเดียวกันที่มีสองทิศทาง (Bipolar Continuum) (Constantinople, 1973) กล่าวคือ บุคคลหนึ่งจะมีลักษณะความเป็นชายเป็นหญิงอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ถ้าบุคคลหนึ่งมีลักษณะความเป็นชายสูง ก็จะมีลักษณะความเป็นหญิงต่ำ และในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลหนึ่งมีลักษณะความเป็นชายต่ำ ก็จะมีลักษณะความเป็นหญิงสูง เครื่องมือที่ใช้ในการวัดจึงประกอบไปด้วยคำซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ตรงข้ามกันแยกออกเป็นขั้วที่มีลักษณะของความเป็นชาย และขั้วที่มีลักษณะของความเป็นหญิง ข้อคำถามในลักษณะนี้ทำให้ผู้ตอบไม่สามารถตอบว่ามีลักษณะทั้งสองลักษณะในเวลาเดียวกันได้ เพราะหากประเมินตนเองระหว่างกลางของทั้งสองขั้ว ก็อาจถูกตีความไปได้ว่าไม่มีทั้งสองลักษณะ มาตรวัดแบบดั้งเดิมมีลักษณะ ดังแสดงในภาพที่ 5

แข็งแกร่ง ----- อ่อนโยน

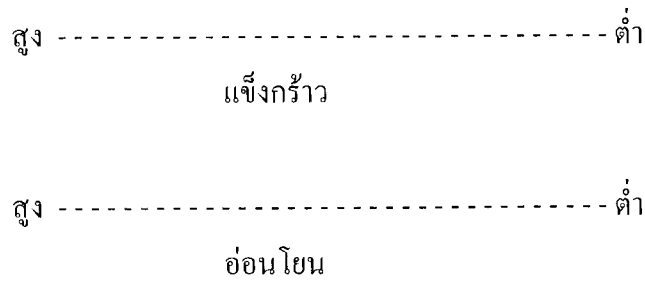
ภาพที่ 5 แสดงรูปแบบของมาตรวัดแบบดั้งเดิม

(Kaplan & Sedney, 1980)

แนวคิดแบบใหม่เพื่อการวัดลักษณะแอนโดรจีนี

เนื่องจากการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีขึ้น จึงได้มีการสร้างมาตรวัดที่สามารถวัดได้ทั้งลักษณะความเป็นชาย ความเป็นหญิง และแอนโดรจีนี แนวคิดนี้เชื่อว่าลักษณะความเป็นชายและหญิงเป็นอิสระต่อกัน (Bem, 1975; Constantinople, 1973; Helmreich, & Stapp, 1975) โดยที่คะแนนความเป็นชายของบุคคลคนหนึ่งจะไม่สัมพันธ์กับคะแนนความเป็นหญิงของเขา ลักษณะของมาตรวัดตามแนวคิดแบบใหม่เป็นดังแสดงในภาพที่ 6

ภาพที่ 6 แสดงรูปแบบของมาตรวัดแบบใหม่

(Kaplan & Sedney, 1980)

มาตรวัดแบบใหม่นี้ทำให้คะแนนที่ได้จากคนๆหนึ่งอาจสูงทั้งสองลักษณะหรือต่ำทั้งสองลักษณะ หรืออาจมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่สูงเพียงลักษณะเดียวก็ได้

นอกจากนี้ ความแตกต่างอีกประการหนึ่งระหว่างมาตรวัดบทบาททางเพศแบบดั้งเดิมกับมาตรวัดบทบาททางเพศตามแนวคิดใหม่ก็คือ ข้อคำถามที่ใช้ในมาตรวัดความเป็นชายเป็นหญิงสำหรับมาตรวัดบทบาททางเพศแบบดั้งเดิมนั้น มักจะเป็นข้อคำถามที่ได้มาจากการที่ชายและหญิงส่วนใหญ่มีพฤติกรรมตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เฉพาะเจาะจงต่างๆต่างกัน ส่วนการคัดเลือกข้อคำถามในแบบวัดบทบาททางเพศตามแนวคิดใหม่นั้น จะมีหลักการคัดเลือกโดยถือว่าความเป็นชายและความเป็นหญิง เป็นลักษณะที่เป็นนามธรรม ที่ใช้อธิบายแบบแผนของพฤติกรรมมากกว่าที่จะอธิบายความแตกต่างในพฤติกรรมต่างๆที่เฉพาะเจาะจงของชายและหญิงโดยตรง ดังนั้นคุณลักษณะในมาตรวัดความเป็นหญิงจึงเป็นลักษณะที่สังคมรับรู้ว่าเป็นลักษณะที่พึงปรารถนาหรือเป็นลักษณะของหญิงส่วนใหญ่มากกว่าเป็นลักษณะของชาย และคุณลักษณะที่ใช้ ในมาตรวัดความเป็นชายจึงเป็นลักษณะที่สังคมรับรู้ว่าเป็นลักษณะที่พึงปรารถนาหรือเป็นลักษณะของชายส่วนใหญ่มากกว่าเป็นลักษณะของหญิงตามการรับรู้ของสังคม

แบบวัดบทบาททางเพศในปัจจุบัน เช่น Bem Sex Role Inventory: BSRI (Bem, 1974), Personal Attribute Questionnaire: PAQ (Spence, Helmreich, & Stapp, 1975), Ajective Check List: ACL (Heilbrun, 1976) และ PRF ANDRO Scale (Berzins, Welling, & Wetter, 1978) ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างมาตรวัดที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับมาทั้งหมด 2 มาตรวัดด้วยกัน ดังนี้

1. มาตรวัดบทบาททางเพศของ Bem (Bem Sex Role Inventory : BSRI)

มาตรวัดนี้ Bem เป็นผู้สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการวิจัยของตนเอง ในปี 1974 มาตรวัดนี้ประกอบไปด้วยข้อกระทงทั้งหมด 60 ข้อ เป็นข้อกระทงที่ใช้วัดความเป็นชาย 20 ข้อ วัดความเป็นหญิง 20 ข้อ และเป็นข้อกระทงที่เป็นกลาง 20 ข้อ ซึ่งเป็นการวัดการทำตนให้เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม ทางบวก 10 ข้อ ทางลบ 10 ข้อ ผู้ตอบจะต้องเลือกคำคุณศัพท์แต่ละข้อว่าตรงกับลักษณะของตนเองมากน้อยเพียงใด โดยใช้มาตราการตอบแบบ 7 ช่วง จาก 1-7 ต่อมา Bem ได้พัฒนาขึ้นเป็นฉบับย่อซึ่งประกอบด้วยข้อกระทง 30 ข้อ

ตัวอย่างข้อกระทง

ข้อกระทงที่แสดงลักษณะความเป็นชาย เช่น เข้มแข็ง ชอบการแข่งขัน กล้าหาญ เป็นต้น
 ข้อกระทงที่แสดงลักษณะความเป็นหญิง เช่น รักเด็ก ช่างประจบเอาใจ ร้องไห้ง่าย เป็นต้น
 ข้อกระทงที่เป็นกลาง เช่น มีอารมณ์ขัน คล่องแคล่วว่องไว เป็นต้น

2. มาตรวัดบทบาททางเพศของ Spence, Helmreich, และ Stapp (Personnal Attribute Questionnaire : PAQ)

มาตรวัดนี้พัฒนามาจากแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (Sex Role Stereotype) ของ Rosenkrantz, Vogel, Bee, Broverman และ Broverman (1968 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) มาตรวัดนี้ประกอบไปด้วยข้อกระทงทั้งหมด 54 ข้อ เป็นข้อกระทงที่แสดงลักษณะความเป็นชาย 23 ข้อ ความเป็นหญิง 18 ข้อ และเป็นข้อกระทงที่เป็นลักษณะของชายและหญิง(Masculine-Feminine) อีก 13 ข้อ ต่อมาได้มีการพัฒนาเป็นฉบับย่อ มาตรที่พัฒนาขึ้นใหม่นี้ประกอบด้วย ข้อกระทงทั้งหมด 24 ข้อ แบ่งเป็นข้อกระทงของแต่ละลักษณะๆ ละ 8 ข้อเท่ากัน โดยผู้ตอบจะเลือกว่าในแต่ละข้อ แสดงลักษณะที่ตรงกับตัวเขามากน้อยเพียงใด มาตรการตอบเป็นมาตราแบบ 5 ช่วงตั้งแต่ 1-5

วิธีการคิดคะแนนและการแปลผล

1. วิธีการในการคิดคะแนนมาตรฐานของ Bem จะดูที่ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิง กล่าวคือ ถ้าคะแนนความเป็นหญิงสูงกว่าคะแนนความเป็นชายอย่างมีนัยสำคัญ หมายความว่า บุคคลผู้นั้นมีลักษณะความเป็นหญิง หากคะแนนความเป็นชายสูงกว่าก็แสดงว่าบุคคลผู้นั้นมีลักษณะความเป็นชาย แต่ถ้าทั้งสองอย่างไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ แสดงว่า บุคคลผู้นั้น มีลักษณะไม่ชัดเจน (Undifferentiated) ส่วนเมื่อมีคะแนนความเป็นชายและหญิงสูงทั้งคู่ แสดงว่าบุคคลผู้นั้นมีลักษณะแอนโดรจีนี (Androgynous)
2. วิธีการคิดคะแนนของ Spence et al.(1975) เป็นวิธีที่ใช้เทคนิคการแบ่งกลุ่มจากค่ามัธยฐาน (Median Split Technique) โดยรวมคะแนนจากผู้ตอบแต่ละคนในแต่ละลักษณะ แล้วเรียงคะแนนทั้งหมดจากคนที่ได้คะแนนสูงสุดถึงต่ำสุด แบ่งผู้ตอบออกเป็น 2 กลุ่มเท่าๆกัน โดยผู้ที่มีคะแนนความเป็นชายสูงกว่ามัธยฐานและคะแนนความเป็นหญิงต่ำกว่ามัธยฐาน หมายความว่าบุคคลผู้นั้นมีลักษณะความเป็นชาย (Masculine) และถ้าได้คะแนนในทางกลับกันก็จะถือว่า บุคคลผู้นั้นมีลักษณะความเป็นหญิง (Feminine) ส่วนผู้ที่มีคะแนนสูงกว่ามัธยฐานทั้งคู่ จะถือว่าบุคคลผู้นั้นมีลักษณะแอนโดรจีนี (Androgynous) และถ้าได้คะแนนต่ำกว่ามัธยฐานทั้งคู่ จะถือว่าบุคคลผู้นั้น มีลักษณะที่ไม่ชัดเจน (Undifferentiated)

ลักษณะความเป็นหญิง	ลักษณะความเป็นชาย	
	สูงกว่ามัธยฐาน	ต่ำกว่ามัธยฐาน
สูงกว่ามัธยฐาน	กลุ่มที่มีลักษณะความเป็นหญิงและความเป็นชายสูงทั้งคู่ (Androgynous)	กลุ่มที่มีลักษณะความเป็นหญิงสูง (Feminine)
ต่ำกว่ามัธยฐาน	กลุ่มที่มีลักษณะความเป็นชายสูง (Masculine)	กลุ่มที่มีลักษณะความเป็นชายและหญิงต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated)

ภาพที่ 7 แสดงการแปลผลคะแนนบทบาททางเพศโดยเทคนิคการแบ่งกลุ่มจากค่ามัธยฐาน (Median Split Technique) จาก Spence & Helmreich (1978)

มาตรวัดบทบาททางเพศในประเทศไทย

ได้มีผู้สร้างและพัฒนามาตรวัดบทบาททางเพศเพื่อให้เหมาะสมกับสังคมไทยไว้หลายท่านดังต่อไปนี้

นิตย์กุล อรรถนุพรรณ (2529) ได้สร้างแบบวัดคุณลักษณะที่เป็นจริงและลักษณะที่พึงปรารถนาของชายและหญิงไทยในปัจจุบัน โดยศึกษาวิธีการสร้างมาจาก Bem Sex Role Inventory: BSRI (Bem, 1974) , Personal Attribute Questionnaire: PAQ (Spence, Helmreich, and Stapp, 1975) , Ajective Check List : ACL (Heilbrun, 1976) แบบวัดที่ได้ประกอบด้วยข้อกระทงทั้งหมด 97 ข้อ เป็นข้อกระทงที่วัดลักษณะความเป็นหญิง 51 ข้อ คุณลักษณะความเป็นชาย 46 ข้อ การคิดคะแนนแบ่งเป็น 7 ช่วง มีค่าตั้งแต่ 1-7 ตามลำดับ คำนวณเป็นค่าเฉลี่ยรายข้อ โดยไม่มีการจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็นประเภทตามบทบาททางเพศ

ฉันทิกา ทิมากร (2533) กรรณิกา เฉลิมกุล (2534) และ วรธรรณา เพชรพันธ์ (2534) ต่างก็ได้สร้างมาตรวัดบทบาททางเพศขึ้นมาโดยพัฒนาต่อจากมาตรวัดที่นิตย์กุลได้สร้างไว้ และนำมาปรับปรุงตามแนวคิดของ Bem โดยนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างแต่ละคน หลังจากนั้นนำมาตัดข้อกระทงด้วยวิธีทางสถิติซึ่งปรากฏว่ามาตรวัดบทบาททางเพศของทั้งสามคน เหลือข้อกระทงที่วัดลักษณะความเป็นชาย ความเป็นหญิง และลักษณะที่เป็นกลางอย่างละ 13 ข้อ 12ข้อ และ 10 ข้อ ตามลำดับ ทั้งสามมาตรใช้การสุ่มข้อกระทงทั้งหมดเข้าไปในมาตร การคิดคะแนนและการแปลผลทั้ง 3 มาตรใช้วิธีเดียวกัน คือ เป็นมาตรการตอบแบบ 7 ช่วง คะแนน 1-7 ตามลำดับ และใช้วิธีการแบ่งกลุ่มจากค่ามัธยฐาน (Median Split Technique) ในการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 ประเภทตามลักษณะบทบาททางเพศ

นอกจากนี้ ธิดารัตน์ ธรรมเกษร (2543) ได้สร้างมาตรวัดบทบาททางเพศขึ้นมาโดยพัฒนาต่อจากมาตรวัดที่นิตย์กุลได้สร้างไว้ โดยอาศัยคำคุณศัพท์ที่นิตย์กุล (2543) ได้ศึกษาไว้ มาสร้างตามแนวคิดของ Bem โดยสามารถจัดคำคุณศัพท์ที่ได้มาจากขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม ออกเป็นข้อกระทงที่วัดลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิง และลักษณะที่เป็นกลางอย่างละ 10 ข้อ เท่าๆกัน ลักษณะของข้อคำถามจะเรียงสลับกันระหว่างลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิง และลักษณะความเป็นกลาง การคิดคะแนนและการแปลผล มีลักษณะเป็นมาตรการตอบแบบ 7 ช่วง จาก “น้อยที่สุด” ถึง “มากที่สุด” ให้คะแนน 1-7 ตามลำดับ และใช้วิธีการแบ่งกลุ่มจากค่ามัธยฐาน (Median Split Technique) ในการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 ประเภทตามลักษณะบทบาททางเพศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางเพศและการประสบความสำเร็จ

Wong และ Kettlewell (1985) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์บทบาททางเพศ (sex role identity) และการประสบความสำเร็จในอาชีพ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้หญิงทำงาน จำนวน 66 คน มาตรฐานบทบาททางเพศที่ใช้คือ Bem Sex Role Inventory (BSRI) ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ร่วมการทดลองที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) ประสบความสำเร็จในอาชีพน้อยกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine)

นอกเหนือจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรบทบาททางเพศ และตัวแปรอื่นๆ ได้แก่ การประสบความสำเร็จด้านวิชาการ การนับถือตนเอง การมุ่งความสำเร็จ การมุ่งงานและการแข่งขัน โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นวัยรุ่น นักศึกษาระดับปริญญาตรี นักเรียนระดับมัธยมปลาย ทั้งชายและหญิง ผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยหลายๆชิ้นมีความสอดคล้องกัน โดยพบว่า บทบาททางเพศมีผลกระทบต่อความสำเร็จด้านวิชาการในกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง และผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี (Androgynous) และแบบลักษณะความเป็นชายสูง (Masculine) จะมีคะแนนสูงสุดในเรื่องของการนับถือตนเอง การมุ่งงาน การมุ่งความสำเร็จ และการแข่งขัน รวมทั้งคะแนนการประสบความสำเร็จด้านวิชาการด้วย โดยพบว่า ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน (Undifferentiated) ได้คะแนนน้อยที่สุด ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ลักษณะความเป็นชายน่าจะเชื่อมโยงไปสู่ความสำเร็จได้ดีกว่า (Basow, 1986; Basu & Chakroborty, 1996; Li, 1981; Pathare & Kanekar, 1990; Prager, 1983)

งานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษาในเรื่องของการเป็นผู้นำและการประสบความสำเร็จ กับวัยรุ่นและนักศึกษาระดับปริญญาตรี ทั้งชายและหญิง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี (Androgynous) และแบบลักษณะความเป็นชายสูง (Masculine) จะมีคะแนนการประสบความสำเร็จ และการเป็นผู้นำสูงกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบอื่นๆ (Basow, 1986; Flaherty & Dusek, 1980; Ziegler, Dusek, & Carter, 1984)

Sargent (1983) พบว่า ผู้จัดการที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี (Androgynous) สามารถจัดการกับอำนาจและการควบคุมได้ในวิถีทางที่เหมาะสม ควบคุมอารมณ์ได้ดี สามารถหาการสนับสนุนได้ง่าย และยินดีให้การสนับสนุนต่อผู้อื่น สามารถอยู่อย่างเป็นตัวของตัวเองโดยไม่ต้องโดคเดี้ยว มีความตั้งใจและเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

Hoffman และ Fidell (1979) ทำการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มของผู้หญิงที่อยู่ในชนชั้นกลาง ทั้งที่ทำงานและไม่ทำงาน ผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงที่อยู่ในกลุ่มของผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายสูง (Masculine) และแบบแอนโดรจีนี (Androgynous) มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับที่สูงกว่า มีการศึกษาสูงกว่า รายได้สูงกว่า และทำงานในแบบเต็มเวลาในจำนวนที่มากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบอื่นๆ

จากงานวิจัยที่ได้กล่าวไปทั้งหมด จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับสมมติฐานของผู้วิจัย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของบทบาททางเพศกับการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงทำงาน

สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) **ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่า** ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine)
2. ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) **ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่า** ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) และผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน (Undifferentiated)

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้หญิงทำงานอยู่ในบริษัทเอกชนต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานครที่มีอายุการทำงานมาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 200 คน
2. ตัวแปรที่ต้องการศึกษา
  - บทบาททางเพศ
  - การประสบความสำเร็จในอาชีพ

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

บทบาททางเพศ หมายถึง ความแตกต่างระหว่างชายและหญิงในเรื่องของพฤติกรรม ความชอบ เจตคติ ลักษณะบุคลิกภาพ อารมณ์ รวมทั้งความสามารถซึ่งบุคคลจะเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการที่ทำให้มีลักษณะตรงตามเพศ (sex – typing processes)

สำหรับความหมายคำว่า บทบาททางเพศ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง คะแนนที่ได้จากแบบวัด บทบาททางเพศ ที่ได้จัดประเภทของบุคคลตามบทบาททางเพศออกเป็น 4 กลุ่ม โดยใช้วิธีการแบ่งกลุ่มจากค่ามัธยฐาน (Median Split Technique) ดังนี้

- ผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นชายสูงกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นชาย และผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิงสูงกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิง จัดเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous)
- ผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นชายต่ำกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นชาย และผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิงต่ำกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิง จัดเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated)
- ผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นชายสูงกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นชาย และผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิงต่ำกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิง จัดเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine)
- ผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นชายต่ำกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นชาย และผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิงสูงกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิง จัดเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine)

การประสบความสำเร็จในอาชีพ หมายถึง คะแนนที่ได้จากการให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณสมบัติของตัวอย่างบนมาตรฐานประเมินการประสบความสำเร็จในอาชีพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามตัวบ่งชี้ความสำเร็จในอาชีพ

บทที่ 2

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของบทบาททางเพศกับการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงทำงาน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้หญิงทำงานในบริษัทเอกชนต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเป้าหมายที่ผู้ทำงานในตำแหน่งผู้บริหารและระดับปฏิบัติการ โดยมีอายุการทำงานมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 200 คน จากการสุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์นี้ได้ ผู้หญิงที่ทำงานในบริษัท FCB (THAILAND) จำกัด จำนวน 30 คน บริษัท บริษัท ไพรัชสานนท์ประภาสและวันนี จำกัด จำนวน 50 คน บริษัท Mitsui O.S.K Lines จำกัด (มหาชน) จำนวน 30 คน บริษัท คลังสินค้ากรุงเทพ จำนวน 10 คน ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) จำนวน 50 คน บริษัท หลักทรัพย์ ฟิลลิป (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) จำนวน 30 คน จำนวนทั้งสิ้น 200 คน สรุปลักษณะของกลุ่มตัวอย่างได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

จำนวนตัวอย่างจำแนกตามอายุ อายุการทำงาน ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพการแต่งงาน และจำนวนบุตร (N=200)

ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
1. อายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง	38.62 ปี	
2 อายุการทำงาน	13.03 ปี	
3 ระดับการศึกษา		
- ต่ำกว่าปริญญาตรี	24 คน	12
- ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	150 คน	75
- ปริญญาโท	25 คน	12.5
- สูงกว่าปริญญาโท	1 คน	0.5
4. รายได้ต่อเดือน		
- ต่ำกว่า 10,000 บาท	7 คน	3.5
- 10,001 - 15,000 บาท	37 คน	18.5
- 15,001 - 20,000 บาท	35 คน	17.5
- 20,001 - 25,000 บาท	31 คน	15.5
- 25,001 - 30,000 บาท	22 คน	11
- 30,001 - 35,000 บาท	21 คน	10.5
- 35,001 - 40,000 บาท	13 คน	6.5
- 40,000 บาทขึ้นไป	34 คน	17
5. สถานภาพการแต่งงาน		
- โสด	120 คน	60.3
- แต่งงานแล้ว	79 คน	39.7
6. จำนวนบุตร		
- ยังไม่มีบุตร	130 คน	65
- 1 คน	42 คน	21
- 2 คน	22 คน	11
- ตั้งแต่ 3 คน ขึ้นไป	6 คน	3

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบวัดบทบาททางเพศ
2. มาตรวัดการประสบความสำเร็จในอาชีพ

1. แบบวัดบทบาททางเพศ

แบบวัดบทบาททางเพศที่ใช้ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้แบบวัดบทบาททางเพศของ ธีรรัตน์ ธรรมเกษร (2543) ซึ่งสร้างจากการนำแบบสอบถามที่สร้างจากคำหรือวลีที่แสดงถึงคุณลักษณะของความเป็นชายและความเป็นหญิงทั้ง 97 ลักษณะซึ่งได้จากการศึกษาของ นิตย์กุล อรรถนุพรรณ (2529) มาปรับปรุงตามแนวคิดของ Bem โดยให้กลุ่มตัวอย่างประเมินลักษณะที่พึงปรารถนาสำหรับชายและหญิง จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยการทดสอบค่า t (t-independent test) โดยแยกวิเคราะห์ตามเพศของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาว่าลักษณะต่างๆในแบบสอบถาม เป็นลักษณะที่พึงปรารถนาสำหรับชายและหญิงแตกต่างกันหรือไม่ แล้วคัดข้อกระทงที่กลุ่มตัวอย่างทั้งชายและหญิงรับรู้ตรงกันว่า เป็นลักษณะที่พึงปรารถนาสำหรับชาย ลักษณะที่พึงปรารถนาสำหรับหญิงและลักษณะที่พึงปรารถนาสำหรับชายและหญิงไม่แตกต่างกัน เพื่อนำมาใช้เป็นข้อกระทงในมาตรวัดความเป็นชาย มาตรวัดความเป็นหญิง และมาตรวัดความเป็นกลาง ในแบบวัดบทบาททางเพศตามลำดับ

จากขั้นตอนดังกล่าวที่ธีรรัตน์ ธรรมเกษร (2543) ได้พัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยคำคุณลักษณะจากงานที่นิตย์กุล อรรถนุพรรณ (2529) ได้ศึกษาไว้ มาสร้างตามแนวทางของ Bem (Bem Sex Role Inventory, 1978) สามารถจัดคำคุณศัพท์ออกเป็น 3 หมวดจำนวนเท่าๆ กัน ได้แก่

หมวดที่ 1 เป็นคำคุณศัพท์ที่แสดงถึงลักษณะความเป็นหญิง (Feminine) มีจำนวน 10 ข้อ ได้แก่ น่ารัก มีเสน่ห์ เป็นต้น

หมวดที่ 2 เป็นคำคุณศัพท์ที่แสดงถึงลักษณะความเป็นชาย (Masculine) มีจำนวน 10 ข้อ ได้แก่ ชอบกีฬา กล้าหาญ เป็นต้น

หมวดที่ 3 เป็นคำคุณศัพท์ที่แสดงถึงความเป็นกลาง (Neutral) มีจำนวน 10 ข้อ ได้แก่ รู้จักฉวยโอกาส ควบคุมสติได้ในยามคับขัน เป็นต้น

การวิเคราะห์ความเที่ยง (Reliability) ของแบบวัดบทบาททางเพศที่สร้างขึ้น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องภายในของครอนบาค (Cronbach's Internal Consistency Coefficient) แบบหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของแต่ละมาตร ได้ค่าความเที่ยง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

ค่าอัลฟา ของมาตรวัดลักษณะความเป็นชายและมาตรวัดลักษณะความเป็นหญิง

มาตรวัด	จำนวนข้อ	ค่าอัลฟา
ลักษณะความเป็นชาย	10	0.7937
ลักษณะความเป็นหญิง	10	0.7656

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง ลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิง มีค่า 0.79 และ 0.77 ตามลำดับ

ลักษณะของแบบวัดบทบาททางเพศ

แบบวัดบทบาททางเพศ ประกอบไปด้วยข้อกระทงที่วัดลักษณะความเป็นชาย จำนวน 10 ข้อ ข้อกระทงที่วัดลักษณะความเป็นหญิงจำนวน 10 ข้อ และข้อกระทงที่วัดลักษณะความเป็นกลางจำนวน 10 ข้อ รวมทั้งสิ้น 30 ข้อ

- ข้อกระทงที่วัดลักษณะความเป็นชาย ได้แก่ 1 5 10 12 16 18 20 23 26 28
- ข้อกระทงที่วัดลักษณะความเป็นหญิง ได้แก่ 2 6 7 11 14 17 24 27 29 30
- ข้อกระทงที่วัดลักษณะความเป็นกลางที่มีความหมายทางบวก ได้แก่ 4 8 16 22 25 และข้อกระทงที่มีความหมายทางลบ ได้แก่ 3 9 13 19 21

ลักษณะของข้อคำถามจะเรียงสลับกันระหว่างลักษณะความเป็นหญิง ลักษณะความเป็นชาย และลักษณะความเป็นกลาง แต่ละข้อจะให้กลุ่มตัวอย่างเลือกว่าตรงกับลักษณะของผู้ตอบมากน้อยเพียงใด

ลักษณะของมาตราการตอบ เป็นมาตราตราส่วนประเมินค่า 7 ช่วงมาตร จาก “น้อยที่สุด” ถึง “มากที่สุด” โดยแต่ละช่วงมีความหมายดังนี้

1 = น้อยที่สุด หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้น ไม่ตรงหรือแทบจะไม่ตรงกับลักษณะบุคลิกภาพของผู้ตอบเลย

- 2 = น้อย หมายถึง หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นไม่ตรงกับลักษณะบุคลิกภาพของผู้ตอบเป็นส่วนมาก
- 3 = ค่อนข้างน้อย หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นไม่ตรงกับลักษณะบุคลิกภาพของผู้ตอบเป็นบางครั้ง แต่ไม่บ่อยนัก
- 4 = ปานกลาง หมายถึง เป็นจริงครึ่งหนึ่ง ไม่เป็นจริงครึ่งหนึ่ง คือ เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับลักษณะบุคลิกภาพของผู้ตอบปานกลาง
- 5 = ค่อนข้างมาก หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับลักษณะบุคลิกภาพของผู้ตอบบ่อยครั้ง
- 6 = มาก หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับลักษณะบุคลิกภาพของผู้ตอบเป็นส่วนมาก
- 7 = มากที่สุด หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับลักษณะบุคลิกภาพของผู้ตอบอยู่เสมอ หรือ แทบจะเสมอ (ดูรายละเอียดของมาตราได้ในภาคผนวก ก)

การคิดคะแนน

การให้คะแนน ให้คะแนนตั้งแต่ 1 ถึง 7 ตามหมายเลขของระดับต่างๆ เช่น เลือกหมายเลข 1 ได้ 1 คะแนน , เลือกหมายเลข 7 ได้ 7 คะแนน เป็นต้น โดยจะคิดคะแนนเฉพาะข้อที่บ่งบอกถึงลักษณะความเป็นหญิงและลักษณะความเป็นชายเท่านั้น ส่วนข้อที่บอกความเป็นกลางจะไม่นำมาคิด แต่จะมีคำถามนี้ไว้เพื่อป้องกันการลำเอียงในการเลือกคำตอบ ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากขึ้น การคิดคะแนนจะคิดแยกระหว่างคะแนนลักษณะความเป็นหญิงกับคะแนนลักษณะความเป็นชาย เนื่องจากแบบวัดเอกลักษณ์บทบาททางเพศประกอบด้วยลักษณะความเป็นหญิงและลักษณะความเป็นชายที่เป็นอิสระจากกัน

นำข้อมูลที่ได้จากแบบวัดเอกลักษณ์บทบาททางเพศของผู้ตอบแต่ละคนมาหาคะแนนรวมลักษณะความเป็นชายและคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิง นำคะแนนรวมที่ได้มาเรียงจากน้อยไปมาก และใช้วิธีการแบ่งกลุ่มจากค่ามัธยฐาน (Median Split Technique) ในการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 ประเภทตามบทบาททางเพศ โดยกำหนดให้

- ผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นชายสูงกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นชาย และผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิงสูงกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิง จัดเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous)

- ผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นชายต่ำกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นชาย และผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิงต่ำกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิง จัดเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated)
- ผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นชายสูงกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นชาย และผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิงต่ำกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิง จัดเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine)
- ผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นชายต่ำกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นชาย และผู้ที่มีคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิงสูงกว่าค่ามัธยฐานของคะแนนรวมลักษณะความเป็นหญิง จัดเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine)

ท้ายที่สุดแบบวัดบทบาททางเพศของผู้วิจัยจึงประกอบด้วย 2 ส่วน โดยส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงานในปัจจุบัน ตำแหน่งงานก่อนหน้าที่จะได้รับตำแหน่งปัจจุบัน ตำแหน่งงานเมื่อเริ่มเข้ามาทำงานในบริษัทที่กำลังทำงานอยู่ อายุ การทำงาน รายได้ สถานภาพการแต่งงาน จำนวนบุตร ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน และการยอมรับจากผู้ร่วมงาน และส่วนที่ 2 เป็นแบบวัดบทบาททางเพศจำนวน 30 ข้อ

2. มาตรการวัดการประสบความสำเร็จในอาชีพ

มาตรการวัดการประสบความสำเร็จในอาชีพที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นมาตรวัดประเมินค่าแบบลิเคิร์ต (Likert scale) โดยใช้มาตรการตอบแบบ 9 ช่วง จาก 1 “ไม่ประสบความสำเร็จเลย” ถึง 9 “ประสบความสำเร็จมากที่สุด” จำนวน 1 ข้อ คือ “ท่านคิดว่า พนักงานคนนี้ประสบความสำเร็จในอาชีพมากน้อยเพียงใด ”

คุณสมบัติของผู้ประเมินการประสบความสำเร็จในอาชีพ

ผู้ตัดสินประกอบด้วย ผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานในบริษัทเอกชนเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปี เป็นหญิง 1 คน และชาย 1 คน

วิธีการประเมินการประสบความสำเร็จในอาชีพ

ผู้วิจัยได้จัดเตรียมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 200 คน เพื่อนำไปให้ผู้ตัดสินทั้ง 2 คน ทำการประเมินการประสบความสำเร็จ ข้อมูลที่ผู้วิจัยจัดเตรียมให้แก่ผู้ตัดสินเพื่อใช้ประกอบการพิจารณา ได้แก่ อายุของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการศึกษา ตำแหน่งงานทั้งตำแหน่งงานในปัจจุบัน ตำแหน่งงานก่อนที่จะได้รับตำแหน่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และตำแหน่งงานเมื่อเริ่มเข้ามาทำงานในบริษัทที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน อายุการทำงาน รายได้ต่อเดือน สถานภาพการแต่งงาน จำนวนบุตร ผู้ตัดสินพิจารณาตัดสินโดยใช้เกณฑ์ 4 ข้อ ได้แก่ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และการยอมรับจากผู้อื่น เงินเดือนหรือรายได้ต่อเดือนเป็นหลัก และตอบข้อคำถาม 3 ข้อ เพื่อเป็นการตรวจสอบการตัดสินใจของผู้ประเมิน จากนั้นจึงประเมินระดับการประสบความสำเร็จของกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนในมาตรประเมินค่า 9 ช่วง

เมื่อผู้ตัดสินทั้ง 2 คน พิจารณาเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำคะแนนระดับการประสบความสำเร็จในอาชีพของกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนมาวิเคราะห์ตามสมมติฐานต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ SPSS for windows มาใช้ในการคำนวณและวิเคราะห์ค่าดังต่อไปนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐานต่างๆของคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพ ได้แก่ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของกลุ่มตัวอย่าง
2. หาค่าสหสัมพันธ์แบบ Pearson's Product Moment correlation ของคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพ กับคะแนนที่ได้จากข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ
2. วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่ามัชฌิมเลขคณิตของการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงทำงานที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกันโดยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance)

บทที่ 3

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานในการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1   เสนอค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ศึกษา

ตอนที่ 2   เสนอผลการทดสอบสมมติฐาน

ตอนที่ 1 เสนอค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากผู้หญิงทำงานทั้งสิ้น 200 คน เมื่อให้ทำแบบวัดบทบาททางเพศเพื่อแยกกลุ่มตัวอย่างตามบทบาททางเพศออกเป็น 4 กลุ่ม ปรากฏว่าได้กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) จำนวน 56 คน กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated) จำนวน 57 คน กลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) จำนวน 32 คน และกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) จำนวน 19 คน และยังมีกลุ่มตัวอย่างอีก 36 คน ที่ไม่สามารถจัดเข้ากลุ่มทั้ง 4 กลุ่มตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ได้ จึงได้คัดออกไป ทำให้เหลือกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการวิเคราะห์ทั้งสิ้น 164 คน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3

แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประสบความสำเร็จในอาชีพ จำแนกตามบทบาททางเพศ (N = 164)

ตัวแปรที่ศึกษา	บทบาททางเพศ							
	Androgynous (n = 56)		Undifferentiated (n = 57)		Masculine (n = 32)		Feminine (n = 19)	
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.
การประสบความสำเร็จในอาชีพ	6.76	.64	6.36	.67	6.66	.66	6.66	.73

จากตารางที่ 10 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของตัวแปรการประสบความสำเร็จในอาชีพจะเห็นได้ว่า ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 6.76 ส่วนผู้ที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) คือ 6.66 และผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ 6.36

เมื่อพิจารณาจำนวนของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม จะเห็นได้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) มีจำนวนที่แตกต่างจากอีก 3 กลุ่มมาก จึงอาจจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้กับอีก 3 กลุ่มข้างต้นได้ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกผู้ที่มีคะแนนลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) ที่มีคะแนนสูงๆ มาจำนวน 19 คน ผู้ที่มีคะแนนลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated) ที่มีคะแนนต่ำๆ มาจำนวน 19 คน และผู้ที่มีคะแนนลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) ที่มีคะแนนสูงๆ มาจำนวน 19 คน ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4

แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประสบความสำเร็จในอาชีพ จำแนกตามบทบาททางเพศ (N = 76)

ตัวแปรที่ศึกษา	บทบาททางเพศ							
	Androgynous (n = 19)		Undifferentiated (n = 19)		Masculine (n = 19)		Feminine (n = 19)	
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.
การประสบความสำเร็จในอาชีพ	6.81	.78	6.18	.80	6.63	.68	6.66	.73

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของตัวแปรการประสบความสำเร็จในอาชีพ จะเห็นได้ว่า ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ 6.81 โดยกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ได้แก่ ผู้ที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) ผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) และผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated) โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.66 , 6.63 และ 6.18 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 เสนอผลการทดสอบสมมติฐาน

เนื่องจากในขั้นตอนการประเมินระดับการประสบความสำเร็จในอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้มีข้อคำถาม 3 ข้อ เพื่อใช้เป็นข้อคำถามตรวจสอบการตัดสินใจของผู้ประเมินก่อนที่จะมีการประเมินระดับการประสบความสำเร็จในอาชีพ ได้แก่

1. ถ้าท่านจะมอบหมายงานชิ้นหนึ่งให้แก่พนักงานคนนี้ ท่านจะมอบหมายงานที่มีความยากในระดับใด
2. ท่านมีความเชื่อมั่นในความสามารถในการทำงานของพนักงานคนนี้ในระดับใด
3. ถ้าท่านจะมอบหมายงานให้แก่พนักงานคนนี้ ท่านจะมอบหมายงานที่มีความสำคัญต่อบริษัทมากน้อยเพียงใด

ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ด้วยวิธี Pearson ' s Product moment correlation ของคะแนนรวมที่ได้จากการตอบข้อคำถามทั้ง 3 ข้อ ซึ่งเป็นข้อคำถามที่ใช้ในการตรวจสอบการตัดสินใจในการประเมินระดับการประสบความสำเร็จของกลุ่มตัวอย่าง กับ คะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพ พบว่ามีสหสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 $r = .751$ ซึ่งหมายความว่า คะแนนรวมที่ได้จากข้อคำถามทั้ง 3 ข้อ มีความสอดคล้องกับการตัดสินใจในการประเมินระดับการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้ประเมิน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ด้วยวิธี Pearson ' s Product moment correlation ของคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 2 คนได้ทำการประเมินด้วย พบว่า มีสหสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 $r = .297$ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกันมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way Analysis of Variance) ต่อไป

เมื่อนำคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกันมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way Analysis of Variance) ผลการวิเคราะห์ ปรากฏดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5

แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงที่มี
บทบาททางเพศแตกต่างกัน 4 แบบ ($N = 164$)

Source of Variance	Sum of Squares	df	Mean Squares	F
ระหว่างกลุ่ม	4.850	3	1.617	3.663*
ภายในกลุ่ม	70.618	160	.441	
รวม	75.468	163		

* $P < .05$

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณาค่า F พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพ
ของผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน 4 แบบ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 F
(3,160) = 3.663

ตารางที่ 6

แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงที่มี
บทบาททางเพศแตกต่างกัน 4 แบบ ($N = 76$)

Source of Variance	Sum of Squares	df	Mean Squares	F
ระหว่างกลุ่ม	4.194	3	1.398	2.476
ภายในกลุ่ม	40.658	72	.565	
รวม	44.852	75		

จากตารางที่ 6 เมื่อพิจารณาค่า F พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพ
ของผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน 4 แบบ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

จากการวิเคราะห์ค่า F เมื่อกำหนดให้กลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกันทั้ง
4 แบบ มีจำนวนเท่ากันแล้ว พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงที่มี
บทบาททางเพศแตกต่างกัน 4 แบบ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มตัวอย่าง
ที่มีจำนวนมากกว่ามาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 164 คน

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณาค่า F พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพ
ของผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน 4 แบบ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05
 $F(3,160) = 3.663$ ผู้วิจัยจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่ของการประสบความสำเร็จในอาชีพ จำแนก
ตามบทบาททางเพศ โดยวิธีเปรียบเทียบต่าง (contrast) ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7

แสดงผลการเปรียบเทียบรายคู่ของการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน 4 แบบ ด้วยวิธีเปรียบเทียบต่าง (contrast) ($N = 164$)

เอกลักษณ์บทบาททางเพศ	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพ			
	Androgynous (n = 56)	Undifferentiated (n = 57)	Masculine (n = 32)	Feminine (n = 19)
Androgynous (6.76)		.001***	.243	.284
Undifferentiated (6.36)				
Masculine (6.66)				.496
Feminine (6.65)				

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บเป็นค่าเฉลี่ยของการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงทำงาน

*** $P < .001$

จากตารางที่ 7 พบผลการวิเคราะห์ที่ไม่สนับสนุนสมมติฐานข้อที่ 1 กล่าวคือ ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) ประสบความสำเร็จในอาชีพ ไม่แตกต่างจากผู้หญิงที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนี้พบผลการวิเคราะห์ที่สนับสนุนสมมติฐานที่ 2 เพียงบางส่วน กล่าวคือ ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) ประสบความสำเร็จในอาชีพสูงกว่า ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน (Undifferentiated) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) ประสบความสำเร็จในอาชีพ ไม่แตกต่างจากผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) ประสบความสำเร็จในอาชีพ ไม่แตกต่างจากผู้หญิงที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบ ลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บทที่ 4

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาว่าผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกันประสบความสำเร็จในอาชีพแตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปได้ดังนี้

ตามสมมติฐานข้อที่ 1

ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) **ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่า** ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine)

ตามสมมติฐานข้อที่ 2

ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) **ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่า** ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) และผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน (Undifferentiated)

จากการทดสอบสมมติฐานทั้ง 2 ข้อ พบผลที่สนับสนุนสมมติฐานข้อ 2 เพียงบางส่วน ที่กล่าวว่าผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) **ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่า** ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001 ดังที่ **Bem (1974)** กล่าวว่าบุคคลผู้มีลักษณะแอนโดรจีนีน (Androgynous) เป็นบุคคลที่มีความยืดหยุ่นสูง มีการผสมผสานระหว่างความเข้มแข็งของผู้ชายและความอ่อนโยนของผู้หญิง ทำให้บุคคลลักษณะดังกล่าวมีความสามารถในการตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและประสบความสำเร็จ

ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ Spence และ Helmreich (1978) ยังได้ให้ความหมายถึงบุคคลที่มีลักษณะแอนโดรจีนีว่าเป็นผู้ที่มีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงในระดับสูง โดยจะมีพฤติกรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย มีความกล้าแสดงออก เชื่อมมั่นในตนเอง มีความคิดเป็นอิสระ และมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะแสดงถึงลักษณะความเป็นชาย และยังมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะความเป็นหญิงด้วย คือ จะมีความอ่อนโยน เป็นมิตร ให้การยอมรับผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยคิดว่า คุณสมบัติเหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่ทำให้ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) **ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่า** ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน (Undifferentiated) ซึ่งมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงที่ไม่ชัดเจนทั้งสองลักษณะ

นอกจากนี้สมมติฐานข้อที่ 1 ที่กล่าวว่า ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) **ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่า** ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และบางส่วนของสมมติฐานข้อที่ 2 ที่กล่าวว่า ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) **ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่า** ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) **ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่า** ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) นั้น

ที่ผลการวิเคราะห์สมมติฐานข้างต้น ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิตินั้น ผู้วิจัยคิดว่ามีสาเหตุมาจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างของกลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) และกลุ่มผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) จึงทำให้ผลการวิเคราะห์ที่ได้ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้หญิงที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน (Undifferentiated) เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) จึงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงทำงานในปัจจุบันส่วนใหญ่มีคุณลักษณะความเป็นชายและคุณลักษณะความเป็นหญิงที่ใกล้เคียงกัน คือ ไม่ได้มีคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งที่โดดเด่นอย่างชัดเจน จนกระทั่งสามารถจัดไปอยู่ในกลุ่มผู้ที่มีบทบาททางเพศ

ลักษณะความเป็นชาย ลักษณะความเป็นหญิง ที่พบผลเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน ทั้งในการทำงานและการใช้ชีวิตทั่วไป ต้องการคนที่มีความสามารถในการปรับตัว และมีทั้งลักษณะของความเป็นชาย เช่น เข้มแข็ง เป็นผู้นำ กล้าได้ กล้าเสีย กล้าเสี่ยง เป็นต้น และลักษณะของความเป็นหญิง เช่น ละเอียดอ่อน กำนึ่งถึงความรู้สึกของผู้อื่น เป็นต้น อยู่ในคนๆ เดียวกัน ดังงานวิจัยของ Kelly และ Worell (1977 อ้างถึงใน Cook, 1985) ซึ่งกล่าวถึงบุคคลซึ่งมีลักษณะแอนโดรจีนี ไว้ว่า บุคคลประเภทนี้จะมีประสบการณ์อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ที่ได้รับการยอมรับจากสังคม บุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้ที่มีทักษะในการเลือกและทำพฤติกรรมที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาจึงทำให้ได้รับการเสริมแรงทางบวกจากสังคม นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ดีอีกด้วย นอกจากนี้ Yager และ Baker (1979 อ้างถึงใน Cook, 1985) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับลักษณะแอนโดรจีนีไว้ เช่นเดียวกันว่า บุคคลที่มีลักษณะแอนโดรจีนีจะมีความยืดหยุ่น สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ และมีสุขภาพจิตดีกว่า ในสภาพสังคมที่ยุ่งเหยิง สับสน และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกข้อหนึ่ง คือ กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนน้อยที่สุด เป็นผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงทำงานในปัจจุบันที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) มีจำนวนน้อยลง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้หญิงที่มีคุณลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว เช่น นุ่มนวล เรียบร้อย น่ารัก เมตตากรุณา เป็นต้น คุณลักษณะดังกล่าวนี้ไม่เอื้อต่อการทำงานในปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันสูงและต้องการคนที่มีความสามารถในการแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี

นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องของคำคุณลักษณะทั้ง 97 คำ เนื่องจากคำคุณลักษณะทั้ง 97 คำนั้น ถูกจัดทำขึ้นมาเป็นเวลา 19 ปีแล้วนับจนถึงปัจจุบัน จึงอาจเป็นไปได้ว่าเวลาที่ผ่านมานั้น ได้เปลี่ยนแปลงลักษณะบทบาททางเพศของคนไทยให้แตกต่างไปจาก 19 ปีก่อน โดยพบว่าผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างในเรื่องบทบาททางเพศน้อยลง จึงเป็นเหตุให้แบบวัดบทบาททางเพศที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ผลไม่ตรงกับภาวะปัจจุบันมากนัก

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของบทบาททางเพศกับการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงทำงาน

สมมติฐานที่ใช้ในการวิจัย

1. ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว(Masculine) ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่าผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine)
2. ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่า ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบมีลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) และผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน (Undifferentiated)

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้หญิงทำงานในบริษัทเอกชนต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานครที่ทำงานในตำแหน่งผู้บริหารและระดับปฏิบัติการ โดยมีอายุการทำงานมาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวนทั้งสิ้น 200 คน ซึ่งผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบวัดบทบาททางเพศที่ ริชาร์ดน์ ธรรมเกษร (2543) ได้พัฒนาขึ้น โดยอาศัยค่าคุณลักษณะจากงานที่นิตยกุล อรรถนุพรรณ (2529) ได้ศึกษาไว้ มาสร้างตามแนวทางของ Bem

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ติดต่อขอความร่วมมือในการทำวิจัยจากบุคคลที่รู้จัก ซึ่งทำงานอยู่ในบริษัทที่ต้องการเก็บข้อมูล ได้แก่ บริษัท FCB (THAILAND) จำกัด บริษัท ไพรัชสานนท์ประภาสและวันนี จำกัด บริษัท Mitsui O.S.K Lines จำกัด (มหาชน) บริษัท คลังสินค้ากรุงเทพ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) และบริษัท หลักรัพย์ ฟิลลิป (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) เพื่อให้พนักงานที่ทำงานอยู่ในบริษัทดังกล่าวตอบแบบวัดบทบาททางเพศ

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ SPSS for windows มาใช้ในการคำนวณและวิเคราะห์ค่าดังต่อไปนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐานต่างๆของคะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพ ได้แก่ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของกลุ่มตัวอย่าง
2. หาค่าสหสัมพันธ์แบบ Pearson's Product Moment correlation ของคะแนนรวมที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม 3 ข้อ กับ คะแนนการประสบความสำเร็จในอาชีพ
3. วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่ามัชฌิมเลขคณิตของการประสบความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงทำงานที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน โดยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance)

ผลการวิจัย

1. ผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) ประสบความสำเร็จในอาชีพ ไม่แตกต่างจาก ผู้หญิงที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. ผู้หญิงทำงานที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ (Androgynous) ประสบความสำเร็จในอาชีพ ไม่แตกต่างจากผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นชายสูงเพียงลักษณะเดียว (Masculine) และผู้หญิงที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบลักษณะความเป็นหญิงสูงเพียงลักษณะเดียว (Feminine) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ประสบความสำเร็จสูงกว่าผู้หญิงที่มีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน (Undifferentiated) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงทำงานในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงทำงานนอกเขตกรุงเทพมหานครว่าจะพบผลเช่นเดียวกันนี้หรือไม่
2. ควรเพิ่มปริมาณกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยให้มากขึ้น เพื่อให้เป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรได้ดียิ่งขึ้น และอาจพบผลที่สอดคล้องกับสมมติฐานมากขึ้น
3. เนื่องจากแบบวัดบทบาททางเพศที่ผู้วิจัยใช้นั้น ได้พัฒนามาจากคำคุณศัพท์ที่แสดงลักษณะบทบาททางเพศของนิตยกุล ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ทำมาตั้งแต่ปี 2529 ซึ่งห่างจากปีปัจจุบันถึง 19 ปี คำคุณศัพท์ดังกล่าวอาจเปลี่ยนไปไม่ตรงกับลักษณะที่ควรจะเป็นในปัจจุบัน ดังนั้นผู้สนใจที่จะศึกษาต่อไป ควรคำนึงถึงประเด็นนี้ด้วย โดยอาจเริ่มทำตั้งแต่ขั้นตอนแรกที่นิตยกุลทำ คือ ขั้นตอนการหาคำคุณศัพท์ที่แสดงลักษณะบทบาททางเพศขึ้นมาใหม่ ซึ่งน่าจะทำให้ผลการวิจัยถูกต้องยิ่งขึ้น
4. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงทำงานในบริษัทเอกชนเท่านั้น จึงอาจไม่สามารถขยายผลการวิจัยไปสู่ผู้หญิงทำงานในแขนงอื่นๆ เช่น งานราชการ ได้มากนัก จึงควรมีการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างออกไปจากงานวิจัยชิ้นนี้เพิ่มเติม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรรณิกา เฉลิมกุล. (2534). การเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรสของผู้ที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศแตกต่างกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กุลยา ธรรมจินดา. (2537). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการของสตรีในการจะก้าวขึ้นสู่ระดับผู้บริหารของบัณฑิตสตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2534. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จันทน์ สันตะบุตร และ ลิ่นจี หะวานนท์. (2526). บทบาทของสตรีกับการรับราชการ. วารสารข้าราชการ, 28, 21-26.

ฉันทิกา ชีมากร. (2534). การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการปรับตัวกับเพื่อนของเด็กวัยรุ่นตอนปลายที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนาภา สุริโย. (2545). การแสดงบทบาทคาดหวังของผู้บริหารสตรีในองค์การ: ศึกษากรณี บริษัท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัชชัย อุดมสิทธิพัฒนา. (2539). ผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวจากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม: ศึกษากรณี โรงงานผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปส่งออกในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชิดารัตน์ ธรรมเกษร. (2543). บทบาททางเพศ สัมฤทธิผลทางอาชีพ และการอนุมานสาเหตุความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิงทำงาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิตย์กุล อรรถนุพรรณ. (2529). ลักษณะของชายและหญิงในปัจจุบันและลักษณะที่พึงปรารถนาของชายและหญิงตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัชรมณี สุครัก. (2543). ผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวของสตรีทำงานนอกบ้าน ศึกษากรณีของอาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัสสร ลิมานนท์. “การศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของเพศและสถานภาพสตรี” รายงานเสนอการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการพัฒนาสถานภาพสตรีไทย: งานวิจัยและนโยบาย สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

วรรณมา เพชรพันธ์. (2534). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์บทบาททางเพศของวัยรุ่นกับเอกลักษณ์บทบาททางเพศของพ่อแม่ ตามการรับรู้ของตนเอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิภา มณีเนตร. (2533). กระสวนอาชีพและปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียนของผู้บริหารสตรีโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สรินษา ฉิมมา. (2543). การศึกษาเชิงคุณภาพเรื่องผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุทธินันท์ พรหมสุวรรณ. (2542). การเปรียบเทียบบทบาทของพนักงานสตรีระดับหัวหน้ากับระดับปฏิบัติการที่มีต่อความคาดหวังที่จะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน: ศึกษาเฉพาะธนาคารพาณิชย์ไทย ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารนักบริหาร, 1, 77-83.

ภาษาอังกฤษ

Anonymous. (1996). Still Hitting the Glass Ceiling. *Business Week*, 10, 202.

Bakan, D. (1966). *The duality of human existence*. Chicago: Rand McNally.

Barry, Herbert ; Bacon, Margaret K.; & Child, Irvinl. (1957). A Cross-Cultural Survey of same Sex Differences in Socialization. *Journal of abnormal and Social Psychology*, 55, 327-332.

Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgeny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155 -162.

Bem, S. L. (1979). Theory and measurement of androgyny: A reply to the Pedhazur-Tetenbaum and Locksly-Colten critiques. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1047-1054.

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354-364.

Block, J. H. (1973). Conception of sex role: Some cross-cultural and longitudinal perspectives. *American Psychologist*, 28, 515-526.

Constantinople, A. (1973). Masculinity-femininity: An exception to a famous dictum?. *Psychological Bulletin*, 80, 389-407.

Cook, E. P. (1985). *Psychological androgeny*. New York: Pergamon Press.

- England, P. (1989). A Feminist Critique of Rational-Choice Theories: Implications for society. *The American Sociologist*, 20, 14-28.
- Heilbrun, A. B. (1976). Identification with the father and sex role development of the daughter. *The family Coordinator*, 25, 411-416.
- Heilbrun, A. B. (1981). Gender differences in functional linkage between androgeny social cognition and competence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 1106-1118.
- Heterington, E. M., & Parke, R. D. (1986). *Child psychology* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Hoffman, D. M., & Fidell, L.S. (1979). Characteristics of androgenous, undifferentiated, masculine, and feminine middle-class women. *Sex Roles*, 5, 765-781.
- Hurlock, E. B. (1980). *Developmental psychology: A lifespan approach* (5th ed.). New Delhi: Tata McGraw-Hill.
- Kaplan, A. G., & Sedney, M. A. (1980). *Psychology and sex-role: An androgynous perspective*. Boston: Little Brown.
- Maccoby, E. E., & Jacklin, C. N. (1974). *The psychology of sex differences*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Perry, D. G., & Bussy, K. (1984). *Social development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Rubin, Z. & McNeil, E. B. (1981). *The Psychology of Being Human* (3rd ed.). New York: Harper & Row.

- Sargent, A. G. (1983). Women and men working together: Toward androgyny. *Training and Development Journal*, 37, 70-76.
- Schneider, David. (1976). *Social Psychology*. Boston: Addison-Wesley Publishing Company.
- Spence, J. T. (1979). *Traits, roles and the concept of androgeny*. Washington, DC: V. H. Winston and Son.
- Spence J. T., & Helmreich, R. L. (1978). *Masculinity and Femininity: Their psychological dimensions, correlates and antecedent*. Austin: University of Texas Press.
- Spence, J. T., Helmreich, R. L., & Stapp, J. (1975). Rating of self and peers on sex role attributes and their relation to self-esteem and conceptions of masculinity and femininity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32, 29-39.
- Stein, A. H., & Bailey, M. M. (1973). The socialization of achievement orientation in females. *Psychological Bulletin*, 80, 345-366.
- Wong, P. T., Kattlewell, G., & Sproule, C. F. (1985). On the importance of being masculine: Sex role, attribution, and women's career achievement. *Sex Roles*, 12, 757-769.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจริง

แบบสอบถามการรับรู้ลักษณะของตนเอง

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้น โดยมีจุดประสงค์ที่จะนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาการรับรู้ลักษณะของตนเองของผู้หญิง ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามด้วยความตั้งใจตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงและเลือกคำตอบที่ตรงกับความเป็นจริงสำหรับตัวท่านมากที่สุด

คำชี้แจง   แบบสอบถามชุดนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 :-	คำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว	จำนวน 15 ข้อ
ตอนที่ 2 :-	คำถามเกี่ยวกับการรับรู้ลักษณะตนเอง	จำนวน 30 ข้อ

หมายเหตุ   ขอความกรุณาให้ท่านตอบคำถามให้ครบทุกข้อ ในทุกตอนของแบบสอบถาม เนื่องจากข้อมูลทุกข้อมีความสำคัญต่อการทำวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือ

ตอนที่ 1:- ข้อมูลส่วนตัว

โปรดเติมข้อความหรือใส่เครื่องหมาย ✓ ลงหน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่านมากที่สุด

1. อายุของท่านในปัจจุบัน.....ปี

2. ระดับการศึกษาสูงสุดของท่าน

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
☐ ปริญญาโท	☐ สูงกว่าปริญญาโท
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....	

3. ตำแหน่งงานของท่านในขณะนี้
.....

4. ตำแหน่งงานของท่านก่อนหน้าที่ท่านจะได้รับตำแหน่งที่เป็นอยู่ปัจจุบัน
.....

5. ตำแหน่งงานของท่านเมื่อท่านเริ่มเข้ามาทำงานในบริษัทที่ท่านกำลังทำงานอยู่
.....

6. อายุการทำงานของท่าน.....ปี

7. รายได้ต่อเดือนของท่าน

☐ ต่ำกว่า 10,000 บาท	☐ 25,001 – 30,000 บาท
☐ 10,001 - 15,000 บาท	☐ 30,001 – 35,000 บาท
☐ 15,001 – 20,000 บาท	☐ 35,001 – 40,000 บาท
☐ 20,001 – 25,000 บาท	☐ 40,001 บาทขึ้นไป

8. สถานภาพการแต่งงานของท่าน

☐ โสด	☐ แต่งงาน
------------------------------	----------------------------------

9. จำนวนบุตรของท่าน

☐ ยังไม่มีบุตร	☐ 1 คน
☐ 2 คน	☐ ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป

โปรดอ่านและพิจารณาข้อความแต่ละข้อความ จากนั้น โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับตัวท่านมากที่สุด เพียงช่องเดียวในแต่ละข้อ

10. เวลาท่านมีปัญหาส่วนตัว ท่านมีบุคคลในที่ทำงานที่ท่านสามารถปรึกษาได้มากน้อยเพียงใด

- ไม่มีเลย   1-2 คน
 3-5 คน   6 คนขึ้นไป

11. เวลาท่านมีปัญหาเรื่องงาน ท่านมีบุคคลในที่ทำงานที่ท่านสามารถปรึกษาได้มากน้อยเพียงใด

- ไม่มีเลย   1-2 คน
 3-5 คน   6 คนขึ้นไป

12. ตามปกติ ท่านรับประทานอาหารกลางวัน

- คนเดียว   กับเพื่อนสนิท 1-2 คน
 กับเพื่อน 3-5 คน   กับเพื่อนกลุ่มใหญ่ที่มากกว่า 5 คน
 อื่นๆ โปรดระบุ.....

13. เวลาที่ท่านเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน ความคิดเห็นของท่านได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงานมากน้อยเพียงใด

I-----I-----I-----I-----I-----I
 น้อยที่สุด   น้อย   ปานกลาง   มาก   มากที่สุด

14. ท่านมีลูกน้องหรือเพื่อนร่วมงานมาขอคำปรึกษาในเรื่องงานมากน้อยเพียงใด

I-----I-----I-----I-----I-----I
 ไม่มีเลย   มีน้อย   มีเป็นบางครั้ง   มีมาก   มีมากที่สุด
 บางคราว

15. ท่านมีลูกน้องหรือเพื่อนร่วมงานมาขอคำปรึกษาในเรื่องส่วนตัวมากน้อยเพียงใด

I-----I-----I-----I-----I-----I
 ไม่มีเลย   มีน้อย   มีเป็นบางครั้ง   มีมาก   มีมากที่สุด
 บางคราว

ตอนที่ 2 : แบบสอบถามการรับรู้ลักษณะของตนเอง

คำชี้แจง ขอให้ท่านพิจารณาว่าลักษณะต่างๆ ในแบบสอบถามต่อไปนี้ เป็นจริงสำหรับตัวท่านมากน้อยเพียงใดแล้วเขียน ล้อมรอบตัวเลขที่ท่านคิดว่าเป็นจริงสำหรับท่านมากที่สุด

ตัวอย่าง ท่านคิดว่าลักษณะต่อไปนี้ เป็นจริงสำหรับตัวท่านมากน้อยเพียงใด

ลักษณะ	น้อยที่สุด 1	น้อย 2	ค่อนข้าง น้อย 3	ปานกลาง 4	ค่อนข้างมาก 5	มาก 6	มากที่สุด 7
น่ารัก	1	2	3	4	5	6	7
ร่าเริง	1	2	3	4	5	6	7

ขอให้ท่านพิจารณาทีละลักษณะ เช่น

ถ้าท่านพิจารณาว่า ท่านมีลักษณะ “น่ารัก” ค่อนข้างมาก ขอให้ท่านเขียน ล้อมรอบ ” หมายเลข 5 ” บนบรรทัดเดียวกับลักษณะน่ารัก

ถ้าท่านพิจารณาว่า ท่านมีลักษณะ “ร่าเริง” น้อย ขอให้ท่านเขียน ล้อมรอบ “หมายเลข 2” บนบรรทัดเดียวกับลักษณะร่าเริง ดังนี้

ลักษณะ	น้อยที่สุด 1	น้อย 2	ค่อนข้าง น้อย 3	ปานกลาง 4	ค่อนข้างมาก 5	มาก 6	มากที่สุด 7
น่ารัก	1	2	3	4	⑤	6	7
ร่าเริง	1	②	3	4	5	6	7

กรุณาเขียนเครื่องหมาย ○ ล้อมรอบตัวเลขที่ท่านคิดว่าเป็นจริงสำหรับตัวท่าน มากที่สุด

ลักษณะ	น้อยที่สุด 1	น้อย 2	ค่อนข้าง น้อย 3	ปานกลาง 4	ค่อนข้าง มาก 5	มาก 6	มากที่สุด 7
1. เกร่งขี้ม	1	2	3	4	5	6	7
2. น่ารัก	1	2	3	4	5	6	7
3. ทะเยอทะยาน	1	2	3	4	5	6	7
4. ช่างพินิจพิเคราะห์	1	2	3	4	5	6	7
5. ชอบการแข่งขัน	1	2	3	4	5	6	7
6. สะอาดอ่อน	1	2	3	4	5	6	7
7. มีเสน่ห์	1	2	3	4	5	6	7
8. เข้าใจผู้อื่น	1	2	3	4	5	6	7
9. ช่างเกรงใจ	1	2	3	4	5	6	7
10. เป็นผู้นำ	1	2	3	4	5	6	7
11. พุดจาไพเราะอ่อนหวาน	1	2	3	4	5	6	7
12. ช่างคิด ช่างประดิษฐ์	1	2	3	4	5	6	7
13. ชอบบีบบังคับผู้อื่น	1	2	3	4	5	6	7
14. เมตตากรุณา	1	2	3	4	5	6	7
15. ชอบการกีฬา	1	2	3	4	5	6	7
16. เอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของ ผู้อื่น	1	2	3	4	5	6	7
17. ยิ้มง่าย	1	2	3	4	5	6	7
18. กล้าหาญ	1	2	3	4	5	6	7
19. รู้จักคว้าโอกาส	1	2	3	4	5	6	7
20. เป็นอิสระไม่ขึ้นกับใคร	1	2	3	4	5	6	7
21. ประกาศหรืออวด ความสามารถของตน	1	2	3	4	5	6	7
22. มีชีวิตชีวา	1	2	3	4	5	6	7
23. กล้าได้ กล้าเสีย กล้าเสี่ยง	1	2	3	4	5	6	7
24. ร่าเริง	1	2	3	4	5	6	7
25. ตระหนักถึงความรู้สึกของ ผู้อื่น	1	2	3	4	5	6	7
26. ควบคุมสติได้ในยามคับขัน	1	2	3	4	5	6	7
27. ช่างปรนนิบัติ	1	2	3	4	5	6	7
28. เข้มแข็ง	1	2	3	4	5	6	7
29. นุ่มนวล	1	2	3	4	5	6	7
30. เรียบร้อย	1	2	3	4	5	6	7

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างมาตราที่ใช้ประเมินการประสบความสำเร็จในอาชีพ

โปรดใส่เครื่องหมาย $\surd$ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด เพียงช่องเดียว
ในแต่ละข้อ

1. ถ้าท่านจะมอบหมายงานชิ้นหนึ่งให้แก่พนักงานคนนี้ ท่านจะมอบหมายงานที่มีความยากในระดับใด

_____	_____	_____	_____	_____
ง่ายที่สุด	ง่าย	ปานกลาง	ยาก	ยากที่สุด

2. ท่านมีความเชื่อมั่นในความสามารถในการทำงานของพนักงานคนนี้ในระดับใด

_____	_____	_____	_____	_____
ไม่เชื่อมั่นเลย	เชื่อมั่นน้อย	เชื่อมั่นปานกลาง	เชื่อมั่นมาก	เชื่อมั่นมากที่สุด

3. ถ้าท่านจะมอบหมายงานให้แก่พนักงานคนนี้ ท่านจะมอบหมายงานที่มีความสำคัญต่อบริษัทมากน้อยเพียงใด

_____	_____	_____	_____	_____
สำคัญน้อยที่สุด	สำคัญน้อย	สำคัญปานกลาง	สำคัญมาก	สำคัญมากที่สุด

4. ท่านคิดว่า พนักงานคนนี้ประสบความสำเร็จในอาชีพมากน้อยเพียงใด

โดยประเมินจากมาตรประเมินค่า 9 ช่วง จาก 1 หมายถึง “ไม่ประสบความสำเร็จเลย” ถึง 9 หมายถึง “ประสบความสำเร็จมากที่สุด”

_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ